

Frankopani u europskom kontekstu od početka 17. stoljeća do Urote zrinsko-frankopanske

Vignjević, Sandra

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:987369>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

SANDRA VIGNJEVIĆ

FRANKOPANI U EUROPSKOM KONTEKSTU OD POČETKA 17. STOLJEĆA DO
UROTE ZRINSKO-FRANKOPANSKE

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Odsjek za povijest

Sandra Vignjević

Matični broj: 0009078939

FRANKOPANI U EUROPSKOM KONTEKSTU OD POČETKA 17.
STOLJEĆA DO UROTE ZRINSKO-FRANKOPANSKE

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Povijest / Hrvatski jezik i književnost, nastavnički smjer

Mentorica: doc. dr. sc. Maja Ćutić Gorup

Rijeka, rujan 2021.

SAŽETAK

Velikaška obitelj Frankopan imala je važnu ulogu u povijesti hrvatskih zemalja, ali i u europskoj povijesti, od svojih početaka u 12. stoljeću pa sve do nestanka obitelji u drugoj polovici 17. stoljeća. U tih nekoliko stoljeća obitelj je doživjela uspon, vrhunac moći te diobu na nekoliko znamenitih grana, da bi se krajem 16. stoljeća svela na jednu granu, onu tržačku. Glavni predstavnici tržačke grane obitelji Frankopan od početka do sredine 17. stoljeća bili su prvenstveno braća Juraj III., Nikola IX. te Vuk II. Krsto, a od polovice 17. stoljeća do 1671. tržačku su granu predstavljali sinovi i kćer Vuka II. Krste, Gašpar II., Juraj IV., Ana Katarina te Fran Krsto Frankopan. Ipak, kroz naredna stoljeća, povjesničari i istraživači ponajviše su se usredotočili na Anu Katarinu i Frana Krstu, ponajviše zbog njihova sudjelovanja u zavjeri ugarskog i hrvatskog plemstva (u hrvatskoj historiografiji poznatoj kao Zrinsko-frankopanska urota) te zbog njihova književnog i pjesničkog djelovanja koje je relativno nedavno otkriveno. Ostali tržački Frankopani spominjani su uglavnom kao članovi njihove obitelji, dok su njihove zasluge i djelovanje ostali relativno neistraženi.

U radu se nastoji istražiti, uz pomoć objavljenih i neobjavljenih pisanih izvora, u kojoj su mjeri spomenuti članovi obitelji Frankopan bili prisutni u okviru europskih zbivanja u razdoblju od konca 16. stoljeća pa sve do 1671., odnosno do smaknuća Frana Krste Frankopana po završetku neuspjele Urote. Pritom se posebna pažnja posvećuje odnosu Frankopana s Habsburgovcima, časnicima i doseljenicima na Vojnoj krajini, talijanskim plemstvom i uglednicima iz država na Apeninskom poluotoku (Mletačka Republika, Sveta Stolica), ali i s Francuskom u kontekstu Zrinsko-frankopanske urote i njihove povezanosti s obitelji Zrinski.

Ključne riječi: Frankopani, 17. stoljeće, hrvatske zemlje, Habsburška Monarhija, Leopold I, Francuska, Luj XIV, Urota zrinsko-frankopanska, europski kontekst

Sadržaj

1. UVOD	1
2. FRANKOPANI I PRILIKE NA HRVATSKOM POVIJESNOM PROSTORU	3
2.1. FRANKOPANI DO 17. STOLJEĆA	3
2.2. FRANKOPANI U OSVIT 17. STOLJEĆA	5
2.2.1 JURAJ III., NIKOLA IX . I VUK II. KRSTO	5
2.2.2. GAŠPAR II., JURAJ IV., ANA KATARINA I FRAN KRSTO	14
3. FRANKOPANI U EUROPSKOM KONTEKSTU	19
3.1 EUROPA 17. STOLJEĆA	19
3.2. HABSBUROVCI I FRANKOPANI	20
3.2.1. ODNOSI DO VLADAVINE LEOPOLDA I	20
3.2.2.LEOPOLD I. I NESTANAK FRANKOPANA I ZRINSKIH	25
SRAMOTAN VAŠVARSKI MIR.....	25
FRANCUSKA VEZA	26
UKLJUČIVANJE FRANA KRSTE FRANKOPANA U UROTU	28
UHIĆENJE, SUĐENJE I SMAKNUĆE ZRINSKOG I FRANKOPANA	33
4. ZAKLJUČAK.....	38
5. IZVORI	41
A) Neobjavljeni.....	41
B) Objavljeni	41
6. LITERATURA	42
7. MREŽNI IZVORI.....	44
8. PRILOZI.....	46

1. UVOD

U burnoj povijesti hrvatskih zemalja od 12. do druge polovice 17. stoljeća istaknutu ulogu u politici, diplomaciji, obrani i kulturnom napretku imala je velikaška obitelj Frankopana koji su svoj uspon započeli s otoka Krka te su sve do 15. stoljeća bili poznati kao knezovi Krčki, a kasnije, zahvaljujući povezivanju s rimskom obitelji Frangipane, postaju poznati kao Frankopani.¹ U vremenskom periodu od nekoliko stoljeća ova je velikaška obitelj doživjela postepeni uspon te vrhunac moći, da bi se, koncem 16. te početkom 17. stoljeća svela na jedinu preostalu obiteljsku granu, onu tržačku. Istaknuti pripadnici te grane bili su u prvom redu trojica sinova Gašpara I. Frankopana Tržačkog i supruge mu Katarine Lenković, Juraj III., Nikola IX. i Vuk II. Krsto. Veći dio 17. stoljeća svojim će djelovanjem obilježiti djeca Vuka II. Krste iz njegovih triju brakova, Gašpar II., Juraj IV., Fran Krsto te kći Ana Katarina (udana Zrinski), a potonjih dvoje, dakle najmlađi sin i jedina kći bavit će se i književnim stvaralaštvom. Ipak, tržačka je grana obitelji Frankopan ostala zapamćena po sudjelovanju posljednjeg muškog člana, Frana Krste, u zavjeri hrvatskih i ugarskih velikaša koja se u hrvatskoj tradicionalnoj historiografiji naziva Zrinsko-frankopanska urota. Njegovo sudjelovanje u Uroti, kojoj je pristupio kao pouzdanik svojega šurjaka, Petra IV. Zrinskog, ali i iz osobnih interesa te junaštvo koje je pokazao u borbi s Osmanlijama učinili su ga idealnim junakom i akterom raznih interpretacija koje će na hrvatskim prostorima nastajati u narednim stoljećima, kako u političke svrhe, tako i u svrhe stvaranja nacionalnog kulturnopovijesnognarativa. Pritom su ostali članovi njegove uže obitelji, izuzev sestre Ane Katarine, ostali zapamćeni, ali u skorije vrijeme nisu provedena podrobija istraživanja koja bi se bavila njihovim životima i djelovanjem u vremenu u kojem su živjeli.

Cilj ovog rada jest istražiti u kojoj su mjeri članovi velikaške obitelji Frankopan bili prisutni u okviru europskih zbivanja od početka 17. stoljeća pa sve do sloma urote i pogubljenja Frana Krste Frankopana 1671. godine. Naime, zahvaljujući spomenutim narativima koji su konstruirani u kasnijim stoljećima, Frankopane se uglavnom sagledavalo u regionalnom i prvenstveno nacionalnom kontekstu, a pritom se zaboravljalo kako su Frankopani bili velikaška obitelj koja je djelovala u širem europskom kontekstu, koja nije bila

¹ Tridesetih godina 15. stoljeća Nikola IV. uzima prezime Frankopan kako bi naglasio navodne veze s rimskom obitelji Frangipane i ukazao na podrijetlo obitelji knezova Krčkih koji navodno potječu od antičkog roda Ancija. (Bertović, Kristian., *Putovima Frankopana. Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji* / Srdoč-Konestra, Ines ; Potočnjak, Saša (ur.). Rijeka: Primorsko-goranska županija ; Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2018., str. 15-16.)

ograničena nacionalnom ili jezičnom pripadnošću niti je mogla poimati današnje granice, fizičke i one zamišljene, koje su konstruirane u vremenu nakon nestanka Frankopana na hrvatskom povijesnom prostoru. Posebna pozornost bit će posvećena vezama između Frankopana i velikih europskih sila onog vremena, u prvom redu Francuske, Mletačke Republike, Habsburške Monarhije² te Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva³. Unutar Habsburške Monarhije bit će naglašeni odnosi s vladarima, posebice s Leopoldom I. te ženidbene veze s ugarskim i austrijskim plemstvom, ali i odnosi s vlašću na Vojnoj krajini unutar koje su i pojedini pripadnici obitelji Frankopan obnašali visoke dužnosti, a i njihovi su posjedi graničili s krajiškim teritorijem, što se posebice ogleda u naseljavanju Vlaha na njihove posjede u Gorskom kotaru. Naravno, u tom se kontekstu ne smiju zaboraviti i veze s obitelji Zrinski, posebice u doba Urote⁴ kada i dolazi do pregovora i potencijalne suradnje s Francuskom te Osmanlijama.

Glede literature, u prvom redu korišteni su primarni povijesni izvori, odnosno sačuvana korespondencija i isprave. Pritom su korištene *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana* koje je sakupio i uredio Franjo Rački, *Izbor Isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana* koje je sakupio Emil Laszowski, dnevnik Vuka Krste Frankopana za godine 1648. i 1649., francuska pisma iz ostavštine grofova Zrinskih koja je proučavala Vesna Lisičić, a od velike su važnosti bili *Spomenici tržačkih Frankopana* Radoslava Lopašića. Od iznimne pomoći pri davanju kratkog pregleda europskih i tadašnjih hrvatskih političkih i društvenih prilika bile su knjige *Habsburzi i Hrvati* Nevena Budaka te *Luj XIV. i Hrvati: Neostvoreni savez* Luca Oreškovića, kao i pregledi povijesti Hrvata Ferde Šišića i Vjekoslava Klaića, dok je *Zrinsko-frankopanska urota* Anđelka Mijatovića poslužila za kontekst i podatke vezane za Frankopane u vrijeme Urote .

Ovu temu izabrala sam zbog vlastitog velikog interesa za povijest velikaških obitelji Frankopana i Zrinskih, posebice u 16. i 17. stoljeću, a kako dolazim s područja na kojima su ove dvije istaknute obitelji imale svoje posjede i čitav se život krećem između Severina na

² Habsburška Monarhija pojam je koji neslužbeno označava zemlje pod vlašću Habsburgovaca. Prvi je put upotrijebljen početkom 18. stoljeća, a ostao je na razini kolokvijalnog i historiografskog termina. Službeni naziv habsburškog vladanja, koji je ujedno označavao i samu dinastiju bio je *domus Austriae* (Austrijska kuća), a pojam Habsburška Monarhija koristi se za sve posjede Habsburgovaca, unutar i izvan Carstva, ali valja napomenuti kako naziv nikada nije bio dijelom službene titulature habsburških vladara. (Habsburška Monarhija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 9. 2021. , <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24000>)

³ Dinastija Habsburg prvi put krunu Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva stječe u vrijeme Alberta V., da bi od tog trenutka (nakon smrti Alberta V.) njegovi nasljednici i rođaci polagali pravo na krunu. Konačno kruna i službeno pripada Habsburzima izborom Ferdinanda I. za hrvatsko-ugarskog kralja 1527. godine.

⁴ U radu se zbog lakšeg razumijevanja koristi tradicionalni termin Urota.

Kupi, Ogulina i Karlovca, bilo je neizbježno da se zainteresiram za povijest obitelji koje su na tom području ostavile neizbrisiv trag, a kako neki od njihovih dvoraca i utvrda i danas postoje, još od malih nogu željela sam saznati više o povijesti onih koji su ih gradili.

2. FRANKOPANI I PRILIKE NA HRVATSKOM POVIJESNOM PROSTORU

2.1. FRANKOPANI DO 17. STOLJEĆA

Prije nego što kažemo više o obitelji Frankopan, odnosno o njezinoj jedinoj preostaloj grani u 17. stoljeću, valja dati kratak pregled povijesti obitelji Frankopan do tog trenutka. Knezovi Krčki, koji se u doba Nikole IV. počinju nazivati Frankopanima, dio su hrvatske povijesti još od 12. stoljeća, a iz svojeg prvobitnog prebivališta, otoka Krka, šire svoje posjede sve do Like i Krbave te do područja oko rijeke Kupe. Sredinom 15. stoljeća dolazi do podjele velikog frankopanskog posjeda na osam dijelova. Osam nasljednika i djelatelja bili su sinovi Nikole IV., Nikola, Stjepan, Bartol, Dujam, Martin, Sigismund i Ivan te Nikolin unuk Juraj, sin njegova najstarijeg sina koji je preminuo još 1436. godine. Dvojica nasljednika, Martin i Ivan, nisu iza sebe ostavili muškog nasljednika, dok je Nikolin jedini sin Bartol umro 1474. godine. Preostala petorica osnovala su pet slavnih grana obitelji Frankopan. Stjepan je bio osnivač ozaljske grane, Bartol brinjske ili tržačke, Dujam slunjske, Sigismund otočke, a unuk Juraj cetinske.⁵

U vremenu nakon podjele među Frankopanima su se najviše istaknuli sin i unuk Stjepana III., Bernardin i Krsto. Naime, do početka vladavine Matije Korvina, Frankopani su već gotovo neovisno upravljali svojim posjedima, a Korvin je, nastojeći jačati svoju središnju vlast, htio suzbiti moć Frankopana koji su mu se kao izuzetno moćni velikaši s današnjih hrvatskih prostora našli na putu prema ostvarivanju njegovih centralističkih zamisli. Istovremeno, za Frankopane započinju teška vremena, a njihovi posjedi dolaze u opasnost od osmanlijskih napada nakon pada Bosne 1463. godine. Također, veliki udarac frankopanskoj moći predstavljalo je mletačko zauzimanje otoka Krka 1480. godine te Korvinovo

⁵Grgin, Borislav, *Putovima Frankopana. Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji / Srdoč-Konestra, Ines ; Potočnjak, Saša (ur.)*. Rijeka: Primorsko-goranska županija ; Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2018., str. 52.

oduzimanje Senja 1569. godine. U kombinaciji s velikim porazom u Krbavskoj bitci 1493. te s unutarnjim previranjima u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu, na prostoru hrvatskih zemalja nastali su izuzetno nepovoljni uvjeti koji su se dodatno pogoršali nakon smrti posljednjeg Jagelovića kada je izbio građanski rat između pristaša Ferdinanda Habsburškog i Ivana Zapolje oko hrvatsko-ugarskog prijestolja. Ovaj sukob razjedinio je i Frankopane, budući da su se neki svrstali uz jednog, a neki uz drugog kandidata, dok je Krsto Frankopan prešao s Ferdinandove strane na Zapoljinu, da bi na kraju poginuo u bitci kod Varaždina. Međutim, ništa što su Frankopani poduzeli nije im uspjelo vratiti Krk ni Senj, odnosno, nakon što su im ta dva posjeda oduzeta, obitelj više nikada nije vratila svoju prijašnju moć. Stoga će, kao što ćemo vidjeti, jedan od razloga uključivanja Frana Krste Frankopana u Urotu biti upravo pitanje povratka Senja, tj. Senjske kapetanije u frankopanske ruke.

I premda je u novonastalim granama bilo dovoljno muških nasljednika, u sljedećih sto dvadeset godina po muškoj su liniji izumrle skoro sve. Posljednja grana koja je izumrla prije tržačke bila je ozaljska, a izumire 1577. godine sa Stjepanom IV., bratom Katarine koja je bila supruga Nikole Zrinskog Sigetskog. Potrebno je istaknuti kako se već tada, osim na političkom i bračnom planu, Frankopani počinju povezivati sa Zrinskima ženidbenim vezama, ali i sporiti oko posjeda. Naime, Zrinski su se dobro okoristili time što je Stjepan bio posljednji muški potomak moćne ozaljske grane Frankopana, budući da su svi veći i važniji posjedi, pogotovo oni primorski poput Grobnika i Hreljina, ali naročito luke Bakra prešli u njihove ruke. Dakle, nakon smrti Stjepana III. preostaje još samo tržačka grana obitelji Frankopan koja će potrajati još stotinjak godina, sve do 1671. Glava te grane u trenutku Stjepanove smrti bio je njegov rođak Gašpar I. Frankopan Tržački, sin Nikole VIII. Frankopana Tržačkog. Gašpar će sa svojom suprugom Katarinom, kćeri slavnog generala Ivana Lenkovića imati tri sina, Jurja, Nikolu, kasnijeg bana, i Vuka Krstu, poslije karlovačkog generala.⁶

⁶Lopašić, Radoslav, "Spomenici Tržačkih Frankopana" u: *Starine*, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892.str. 204.

2.2. FRANKOPANI U OSVIT 17. STOLJEĆA

2..2.1 JURAJ III., NIKOLA IX . I VUK II. KRSTO

Kako je, dakle, izgledala jedina preostala tržačka grana obitelji Frankopan u osvit 17. stoljeća? Ova grana, kao što je već istaknuto, dobila je svoje ime po jednom od posjeda koji su joj nakon diobe pripali. Radi se o mjestu Tržac u današnjoj Bosni i Hercegovini, a u kojem je postojao frankopanski utvrđeni grad. Dolaskom Osmanlija i zbog njihovih sve češćih napada, tržački Frankopani gube prvotne posjede i premještaju se na posjede u Pokuplju i Gorskom kotaru koji nisu bili sasvim sigurni od osmanlijskih napada, ali je bilo moguće organizirati učinkovitiju obranu tih posjeda. Također, kraj 16., te početak 17. stoljeća za Frankopane nije prošao bez sukoba s ostalim plemićkim obiteljima, posebice sa Zrinscima. I premda se činilo da je nakon smrti Stjepana IV. Frankopana Ozaljskog Zrinscima bilo zajamčeno nasljeđivanje njegovih posjeda (postojala je oporuka i naizgled je sve bilo pravno uređeno), tadašnji hrvatsko-ugarski vladar, Habsburgovac Rudolf II. (odnosno Rudolf I., ako govorimo o njemu kao hrvatsko-ugarskom kralju), odlučio je suprotno. Naime, prema tadašnjem hrvatsko-ugarskom pravu, dobra koja su dobivena kraljevom darovnicom, nakon smrti uživatelja prelaze na najbližeg muškog potomka po muškoj liniji. Ako istog nema, vraćaju se kralju. Kako u ovoj situaciji muškog potomka nije bilo, nije nikako bilo legitimno da posjedi pripadnu potomcima po ženskoj liniji, bez obzira na oporuku i postojeće ugovore koje su Zrinski sklopili sa Stjepanom IV. Ozaljskim za njegova života. U takvoj situaciji, Zrinski bi sigurno izgubili spor s Habsburgovcima koji su tražili izručenje posjeda i neki bi od posjeda poput Ozlja i Vinodola već te 1577. prešli u ruke Habsburgovaca, da nije postojala preostala tržačka grana obitelji Frankopan koja je bila direktno vezana s pokojnim Stjepanom IV. Kada su Habsburgovci eliminirani iz ove borbe za posjede, bilo je potrebno odrediti tko ima veća prava na posjede, Zrinski ili Frankopani. Izbio je spor koji je riješen tek 1580. kada su Zrinski Frankopanima bili dužni prepustiti Lukovdol (Severin na Kupi), Novigrad na Dobri, Zvečaj na Mrežnici te Novi Vinodolski.⁷ Iste godine Osmanlije su zauzele Tržac, Drežnik i Furjan, tako da su frankopanski posjedi, osim novodobivenih bili ograničeni na Bosiljevo i Črnomelj u Kranjskoj koji je kupljen 1560.⁸

U ovakvim prilikama tržačka grana obitelji Frankopan nastavlja se kroz već spomenute sinove Gašpara I., Jurja III., Nikolu IX. i Vuka II. Krstu. Od njih trojice najslabije

⁷Margetić, Lujo, "Tragedija Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj" u: *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, Vol. 3 No. 1-2, 1991., str. 50.

⁸Lopašić, Radoslav, "Spomenici Tržačkih Frankopana" u: *Starine*, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892, str.203.

nam je poznat Juraj. Radoslav Lopašić uspio je pronaći samo četiri spisa u kojima se on spominje. Ipak, kao što nam je poznato, Frankopani su, zbog učestalih osmanlijskih provala na njihove posjede, postali vješti u ratovanju protiv njih te su obnašali važne i visoke funkcije na Vojnoj krajini. Tako znamo da je Juraj bio ogulinski kapetan već oko 1580., a deset godina kasnije postao je i kapetanom u Križanić-Turnju kraj Karlovca. U vrijeme sporova sa Zrinskim zajedno s braćom borio se za nasljeđivanje imanja izumrle ozaljske grane, a protivio se da zapovjedništvo Vojne krajine, a prema naredbi vlasti, naseli na frankopanske posjede u Gomirje i drugdje Vlahe za obranu od Osmanlija. Zahtijevao je da doseljeni Vlasi budu podložni Frankopanima te da im plaćaju danak. Znamo da je 1609. s braćom podijelio imovinu pri zagrebačkom Kaptolu, a od tada mu nestaje svakog traga. U djelu *Spomenici tržačkih Frankopana*, Radoslav Lopašić iznosi tezu o Jurju kao pretku frankopanske grane koja je postojala u Porpettu kraj Vidma (Udine) u današnjoj Italiji te nagađa da su za rata s Mletačkom Republikom sam Juraj ili njegovi potomci prešli u Italiju i tamo osnovali novu, manje poznatu granu obitelji. Potomak te loze trebao bi biti i Orfeo Frankopan koji je obnašao funkciju upravitelja primorskih imanja Frana Krste Frankopana i od kojeg su nam ostala sačuvana dva pisma na hrvatskom jeziku, pisana čakavicom.⁹ Međutim, tog Orfea ne možemo sasvim sigurno dovesti u vezu s Jurjem Frankopanom.¹⁰

Drugi po redu brat bio je Nikola IX. Frankopan o kojem se zna dosta toga, budući da je njegovo djelovanje, naročito za vrijeme njegova banovanja, bilo čest predmet različitih pronađenih pisama, ali i sporova s drugim plemićkim obiteljima i vlastima. Suvremenici, ali i kasniji kroničari i povjesničari poput Lopašića i Smičiklasa koji su pobliže istraživali tržačke Frankopane, ocjenjuju Nikolu IX. kao osobu koja je mogla pridonijeti mnogo svome rodu i hrvatskim zemljama, da nije bilo njegove prijeke ćudi i vatrenog temperamenta. Međutim, ako uzmemo u obzir položaj hrvatskih zemalja te položaj obitelji Frankopan u tom periodu, a o kojima će nešto više biti rečeno kasnije, ne treba nas čuditi takvo ponašanje Nikole IX. Frankopana. Nakon što je proveo mladost na dvoru cara i kralja Rudolfa, po povratku u domovinu morao se svim snagama boriti protiv samovolje krajiških časnika austrijskog porijekla. Tako prikupljeni spisi govore o njegovim sukobima s Vidom Kiselom, karlovačkim generalom, ali i o neprilikama koje je imao za vrijeme svog banovanja. Za bana ga je postavio hrvatsko-ugarski kralj Matija II. 1616. godine, taman u vrijeme velikih neprilika

⁹Lopašić, Radoslav, "Spomenici Tržačkih Frankopana" u: *Starine*, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892., str. 204.

¹⁰Markiz DoimoFrangipane – Saša Potočnjak, "Prilog istraživanju arhivske građe o Franu Krsti Frankopanu" u: *Fluminensia, časopis za filološka istraživanja* god. 22 (2010) br. 1, str. 45-65.

koje je prouzrokovala buna Gabora Bethlena, erdeljskog kneza, ali i u vrijeme u kojem je Nikola IX. sudjelovao u Uskočkom ratu koji je završio Madridskim mirom 1617. i prisegom cara i kralja Ferdinanda II. da će raseliti uskoke iz Senja. Motivacija Frankopana za sudjelovanje u ovom ratu bila je višestruka jer je i njima bilo u interesu suzbiti moć Venecije i možda vratiti neke od posjeda koje su u prethodnom stoljeću izgubili¹¹. Pored banskih dužnosti (u bansku čast svečano je uveden s punom vojničkom vlasti i kraljevskim banderijem), Nikola IX. sukobljavao se i sa zagrebačkim građanstvom koje ga optužuje za nasilje. Pored toga, velike je napore Nikola ulagao u obranu frankopanskih imanja od austrijskih generala i kapetana, u prvom redu senjskog kapetana Ivana (Johanna) Albrechta von Herbersteina koji je, osim što je protiv volje Frankopana naseljavao Vlahe na njihova imanja, često upućivao uvrede banu Nikoli IX., a na koje mu je on uzvrćao, kako kažu suvremenici, zbog svoje prijekne ćudi. Tako je 1622. razriješen banske dužnosti, ponajviše zbog Hrvatskog Sabora koji ga je optuživao kao silnika koji uzrokuje nered u Kraljevstvu. U takvim okolnostima prisiljen je razvrgnuti zaruke s groficom Marijom Anom Erdödy, kćeri Petra III Erodöyja, a nećakinjom bana Tome Erodöyja. No, Nikolino djelovanje protiv Osmanlija bilo je uspješno te se 1625. iskazao kao vješt državnik i iskusan poznavatelj prilika na Vojnoj krajini tako što je kao kraljevski povjerenik sudjelovao u određivanju granica između osmanskog i habsburškog carstva.¹² Kada je 1634. godine obolio, Nikola IX. sastavlja opsežnu oporuku koja je, sa svim dopunama nastalim 1643. i 1647. u Zagrebu, Požunu i Beču, pokazatelj humanitarne i duhovne strane Nikolina karaktera, a Lopašić ju donosi cjelovitu, na latinskom jeziku:

In nomine sanctissimae et indiuiduae trinitatis, omnipotentis Dei patris et filii et spiritus sancti, amen. Anno incarnationis Christi millesimo, sexcentesimo, trigesimo quarto, die quarta mensis septembris. Ego Nicolaus de Frangepanis, comes Segniae, Vegliae, Modrussiaeque, cognominatus Thersachki ab antiqua Thersacz, alias sacrae caes. regiaeque maiestatis consiliarius et cubicularius etc. Postquam ab aliquo tempore ex voluntate Dei diuturna aegritudine corporis affectus essem, consideravi, uti hominem Christianum decet, quod multis periculis fiat vita nostra humana exposita et nimis incerta sit hora mortis. Itaque ex domo et patria mea ad curandam valetudinem meam (si Deus annuerit) discedere volens, deliberaui in animo prius de rebus et bonis meis temporalibus, quae mihi dominus Deus in

¹¹Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata*, Marjan tisak, Split, 2004., str. 307.

¹²Nakon mira s Osmanlijama u Gyarmathu 1625. bio je kraljev povjerenik za pregovore oko uređenja granica s bosanskim pašom, a nakon mira na otoku Forro 1627. bio je povjerenikom za pregovore s jegarskim pašom (Nikola IX Frankopan, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 11. rujna 2021., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6304>)

hoc mundo concessit, dispositionem testamentariam facere, et praesertim de iis, quae ego per gratiam Dei propriis meis laboribus et meritis acquisiui, de quibus liberam disponendi facultatem habeo, volui mentem et voluntatem meam hoc codicillo declaratam et testatam facere. Et quamuis antea in anno millesimo sexcentesimo trigesimo, prima die novembris, quoque testamentariam dispositionem propria manu mea conscripserim, quae adhuc extat, tamen ex rationibus et legitimis ansis aliqua immutare et meliorare ex illa mihi placuit. Igitur, si dominus Deus, creator et redemptor meus, intra breue aut longius tempus me ex hae uita mortali euocare statuerit, inprimis suae diuinae misericordiae trado et commendo animam meam, a quo ad imaginem suam creatus sum, atque ex toto corde meo humillime oro, ut per merita redemptoris nostri Jesu Christi — mihi omnia peccata mea remittere uelit et hanc animam meam ad aeterna coelorum gaudia inter numerum electorum suorum perducere dignetur. Corpus meum autem, ut decenter ad tumulandum in templum beatae virginis Mariae in Therzath deducatur, ibique penes maiores meos, comites quondam de Frangepanis, fundatores dictae ecclesiae et monasterii, uel intus in sacrario penes Martinum et Fridericum comitem, uel uero foris penes Nicolaum comitem Frangepanum honorifice pro statu meo juxta ritum Christianum sepeliatur. Super tumulum autem marmor aliquod cum inscriptione nominis et insigniis familiae pro memoria posteritatis imponatur, lego et instituo, prouti talis honorifica sepultura (laus Deo) ex meis propriis facultatibus facile fieri poterit. Cui ecclesiae et fratribus s. Francisci in conuentu Deo seruientibus lego fl. Rh. mille et quingentos ex meis bonis et facultatibus, istis fratribus s. Francisci exsoluendos tali cum conditione, ut ipsi pro salute animae meae per duos annos integros in qualibet hebdomada tribus vicibus sacrum pro defunctis celebrare, expletis duobus annis uero singulis hebdomadis semel commemorationem pro me, sicuti pro fundatoribus orare solent, successiuis temporibus facere debeant et teneantur. Item lego rev. patribus soc. Jesu collegii Zagrabiensis florenos Hungaricales quadringentos, ut etiam ipsi secundum suam discretionem et pietatem pro me sacrificent et Deum precibus suis exorent. Item deputo fratribus s. Francisci de obseruantia in monasterio Zagrabiensi existentibus florenos centum, ut ipsi quoque secundum deuotionem suam pro animae meae salute Deum exorent et sacrificia eidem offerant. Similiter lego et dono ecclesiae nostrae parochiali ad arcem Bossilieuo pro aedificio eiusdem templi et necessitate flor. Rhenenses ducentos applicandos, et pro meliori sustentatione sacerdotum et parochiae loci illius dono dictae ecclesiae colonos quinque, ad hoc, qui iam habentur, addendos; et ex pro montoriis meis ad arcem Bossilieuo pertinentibus singulis annis urnas uini triginta. Ac proinde instituo, ut in dicta parochia schola aliqua semper interteneatur, in qua pauperes homines et subditi loci illius litteras

aliquas, uel principia, si qui voluerint, discere possint; qui etiam una cum parocho aliquas orationes pro salute animae meae semel in hebdomada orare debebunt. Pro templo I etiam beatæ virginis Mariæ in monte Gradische uocato, ut illud reparari et amplificari possit, et pro altare nouo extruendo, dono florenos Rhenenses ducentos. Deinde si coelebs in moderno statu absque coniuge et legitima ex lumbis meis procreata prole et haerede de hoc mundo decessero, lego arces et bona mea haereditaria siue auitica, quae a parentibus meis haereditauit et in diuisione fraterna mini in ratam portionem meam cesserunt, utpote arcem Bossilieuo et castellum Zuechay, cum omnibus meritis et pertinentiis suis, item arcem et oppidum Novi ad mare Adriaticum cum suis pertinentiis et prouentibus, relinquo fratri meo, d. comiti Wolfgango Christophoro de Frangepanis et suis filiis legitimis, uidelicet Gaspari et Georgio in haereditatem cum ea conditione, ut ipsi omnia ista mea legata et donationes pias, si pecunia mea ad haec omnia exequenda non sufficeret, ex dictis bonis et facultatibus meis, tanquam haeredes mei, praestare et exoluere omnibus modis absque defectu et dilatione una cum debitis meis, quae tamen exigua, uel quasi nulla sunt, in quantum vera esse dignoscentur, satisfacere, nee non famulos meos de iisdem contentare debeant et teneantur. Et eo quidem promptius, quo magis praenominatus _ i d. Wolfgangus frater meus recordari et in conscientia sua tangi debeat, quod ego non solum bona ista mea haereditaria multum auxi et meliorauit, atque arcem restaurauit, sed etiam pro honore et conseruatione familiae nostrae ultra triginta annos in communes causae et litis processus propter grauiam fatigiam et curas, quas sustinui contra potentes aduersarios, praesertim comites de Zrinio, iura et bona utriusque defendi, multaque millia florenorum in his communibus causis utriusque insumere debui, quos sumptus ipse dominus frater meus aequaliter tolerare, ac mihi medietatem de jure et conscientia restituere debuisset, quas tamen expensas ab illo non repeto, sed eo libentius illi et filiis suis ista condono, quo promptiores eos in exequendis his piis legatis meis futuros mihi politor. Praeterea, postea quam dictus d. frater meus ista dispositione et bonis, nee non mobilibus meis, sibi et filiis suis per me testatis, jure optimo esse contentus poterit et debeat, ad tuitionem animae meae exitum, nee non facilius consequendam apud praepotentis Dei misericordiam delictorum meorum veniam, bona illa in Morauia, arcem uidelicet meam Altichain nuncupatara, quae quidem bona ego propriis meis laboribus acquisiui, quaeque mihi sua maiestas caesarea debiti gratia dedit et vendidit jure perpetuo, prouti liberam de illis disponendi facultatem habeo, tanquam cum propria industria consecutus et a supremo datore mihi concessis bonis, haec inquam dispono, eademque cum omnibus eorundem pertinentiis, prouentibus, nee non mobilibus pro tempore ibidem existentibus lego, prouti in trigesimo anni testamento meo constat, si uidelicet absque legitima ex me procreata prole

decessero, ut eadem pro animae meae refrigerio ad congruum aliquod pro sustentatione pauperum studiorum nationis praesertim nostrae Croaticae vel Illyricae Zagrabiae extruendum et fundandum seminarium, decreto et ultimae huius voluntatis meae deliberatione irreuocabili, intuitu rectissimae intentionis meae, nee non notabilis nationis nostrae inde profuturi emolumenti deputari debeant. Ex quorum bonorum prouentibus iidem pauperes studiosi, maiori quo fieri poterit numero, tam victum, quam vestitum habere, nee tales prouentus ad ullum alium usum sub quocunque praetextu applicari debebunt. Et uero, ut ne dum pia haec intentio mea manifesta magis appareat, verum etiam ego in altera vita (hoc nomine) desiderio meo defraudatus haud remaneam, firmiter intendo, ut ad minus tertia alendorum in memorato seminario alumnorum pars ad sacrum presbiteratus ordinem promoueatur, ex illisque duo, vel tres Romae vel Bononiae similiter in seminario vel collegio quopiam studiorum gratia alantur, ut sic ne dumuoto meo in sacrificiis ad aram domini pro anima mea pie offerendis satisfacere, sed et toti patriae in cultu et obsequio domino prodesse possint ac valeant. Reliquis vero ab eiusdem seminaru directoribus certa orandi formula perpetuo obseruanda proscribi poterit. Caeterum, ut seminarium eiusmodi (Frangepaneum apellandum)I in extruptione sua acceleretur et stabilitate perpetua firmetur, illud, bonaque praetacta cum suis pertinentiis perpetuae curae, dispositioni et gubernationi reverendorum patrum soc. Jesu Zagrabiae dumtaxat pro tempore commorantium fido, credo et committo: quos rogo et in domino obtestor, ut pro pio desiderio meo hanc foundationem meam in bonum effectum deducant, quam quidem foundationem assiduae etiam protectioni (ad instar seminariorum nationalium sub protectionibus diuersorum S. R. E. cardinalium Romae, alibique existentium) reuerendis. episcoporum Zagrabiensium pro tempore futurorum sincere commendo. In hoc porro seminario intendo et iubeo, ut reuerendissimus dom. Joannes Tomcus Marnautius, ad praesens episcopus Bosnensis etc., et post mortem ipsius ille, uel illi, quem uel quos ipsemet sibi hoc nomine substituerit, perpetuis temporibus semper habeat locum pro uno dumtaxat alumno Dalmaticae nationis ex eorundem bonorum praefixo seminario applicandis prouentibus more aliorum alumnorum intertenendo, alendo, educando, nee non, si habilis ad id fuerit, etiam ad Italica studia, ut supra disposui, amandando. Et quia apud suam caes. maiestatem mihi pro meis emeritis stipendiis adhuc quindecim millia florenorum et ultra exoluenda restarent, dum infra positi domini executores huius testamenti mei hoc debitum a praelibata sua maiestate impetrare, uel consequi (uti confido) poterunt, instituo, ut haec summa collegio soc. Jesu Zagrabiae pro refrigerio animae meae redat. Hinc quemadmodum vigore huius testamenti mei dicti reuerendi patres societates Jesu dictorum bonorum meorum in Morauia dominium post mortem meam illico

apprehendere poterunt, ita etiam spectata semper maiore commoditate et utilitate seminaru, si eadem bona nimium distare, illisque haud ob causam magis expedire uidebitur, tradita eis in ea authoritate, eadem libere in alia uiciniora commutare, aut uero in numeratam peeuniam conuersis pro eadem pecunia alia proximiora eiusdem ualoris et commodi coemere ualebunt. Verum si propter Turcarum potentiam, uel aliam quampiam temporum injuriam dictorum A. E. P. P. societatis Jesu venerabile institutum in partibus regni istius subsistentiam habere non posset, inspectionem et curam seminaru et bonorum eidem applicandorum reuerendissimo d. episcopo, totique ueuerabili capitulo ecclesiae Zagr. trado et committo. Tandem, cum ipsa quoque Zagrabia haereditarii hostis liuore et insultibus temporis successu turbari possit, si tali casu saepredictum seminarium ibidem subsistere nequiret, dicti A. R. P. P. soc. Jesu (cum praescitu et consensu haereditariae posteritatis meae) uirtute huius ultimae ac voluntariae resolutionis meae illud Graetium transferre, ac sub eodem nomine juxta praescriptum nationis Illiricae alendorum in eo alumnorum modum fundare et gubernare poterunt ac ualebunt. Et haec quidem de bonis meis in mobilibus et legatis piis dumtaxat disponere uolui. In alio etenim libello de aliis meis mobilibus rebus separatim aliam dispositionem feci, prouti in eodem codicillo constat. Jam uero, ut omnia haec commodius executioni tradantur, juxta praememoratum dominum fratrem meum, reuerendissimum quoque dominum iam nominatum episeopum Bosnensem, nee non praecitatos reuer. patres societatis Jesu executores instituo, eosdemque sincere in domino obtestor, ut sine ullo prorsus cuiuscunque interuenientis obstaculi respectu, haec in saluatorem meum, ueramque catholicam fidem, pietatis meae a supremo haud dubie numine dictata iudicia omnia et singula post decessum meum quantocyus exequantur. Inuoco autem post Deum aeternum imprimis sacram caes. et reg. maiestatem, dominum meum clementissimum, ut eadem tanquam supremus iustitiae et testamentorum tutor, hanc meam testamentariam dispositionem non tantum sua caes. et reg. auctoritate et potestate confirmare et ratificare dignetur, sed etiam protegere, et manutenere et in effectum deducere, atque post decessum meum contra obstantes defendere uelit. In quorum fidem testamentum hoc proprio chyrographo et naturali meo sigilli corroborauit. Actum in arce mea Novy ad litus maris Adriatici, die mense et anno ut supra.

Ego Nicolaus de Frangepanibus m. p. confirmo hoc testamentum manu mea propria.

*Ovjerovljeni prepis, izdan banom Ivanom Draškovićem god. 1645., među pismi Zagreb. Jezuita u zem. arhivu, br. 21, br. 40. (bilješka Radoslava Lopašića)*¹³

Naime, njome određuje da se nakon njegove smrti ima dodijeliti određeni novčani iznos velikom broj pavlinskih, ali i franjevačkih samostana koje je bio utemeljio, daje utemeljiti školu za siromašne đake na svom imanju u Bosiljevu, dok je na svom imanju u Moravskoj dao utemeljiti zavod za obrazovanje siromašnih učenika *nationis praesertim nostrae Croaticae vel Illyriae* koji kasnije postaje temeljem zagrebačkog plemićkog konvikta.¹⁴ Dakle, kod njega je očigledno postojala svijest o važnosti obrazovanja mladića s područja hrvatskih zemalja, a posebice onih s frankopanskih imanja, a od čijeg su obrazovanja i sami Frankopani mogli imati koristi, budući da su obrazovani ljudi mogli uvelike pridonositi uspješnom vođenju frankopanskih imanja.

Budući da se nije ženio te da nije za sobom ostavio potomstvo, svoju imovinu i imanja razdijelio je oporučno između brata, Vuka II. Krste i njegovih sinova, Jurja i Gašpara. Uključivalo je to posjede Bosiljevo, Zvečaj i Novi Vinodolski, koje je dobio u diobi s braćom 1609. Nakon pisanja oporuke, Nikola IX. živio je još četrnaest godina, a 1643. uputio je dva pisma Ferdinandu III. u kojima se žali na neprestano upadanje na njegove posjede od strane krajiških zapovjednika, među kojima tuži i vlastitog brata, Vuka II. Krstu. Nikola IX. Frankopan umro je u Beču u travnju 1647., a njegovo je tijelo, prema oporučnoj želji, na Trsat prenio sin njegova brata Vuka Krste, Gašpar, kojemu je Nikola bio osobito naklonjen.¹⁵

Treći sin Gašpara I. i Katarine Lenković bio je Vuk II. Krsto Frankopan, a njegova djeca, kći Ana Katarina i sin Fran Krsto bili su najslavniji Frankopani 17. stoljeća. Vuk Krsto rodio se 1578., školovao se u Ljubljani, a od mladosti je služio na Vojnoj krajini i jedini je Hrvat koji je bio nositelj visoke časti *velikog generala sve hrvatske i primorske krajine* (1626.), a to je bila titula koja se inače dodjeljivala od strane nadvojvode i ratnog vijeća u Grazu nekome od unutarnjoaustrijskih plemića i časnika. Na hrvatskoj je krajini Vuk Krsto služio više od 40 godina kao ogulinski kapetan, veliki kapetan Senja te kao vice general (1619.) i zapovijedajući general, ali je uvelike ovisio o volji Dvorskog ratnog vijeća u Grazu koje mu i nije baš uvijek bilo naklonjeno. Ipak, ne može se reći da Vuk Krsto nije bio poštovan od strane vlasti koje su ga držale osobom sposobnom za organizaciju obrane na

¹³Lopašić, Radoslav, "Spomenici Tržačkih Frankopana" u: *Starine*, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892., str. 245-250.

¹⁴Lopašić, Radoslav, "Spomenici Tržačkih Frankopana" u: *Starine*, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892., str. 204.

¹⁵ Isto, str. 205.

Vojnoj krajini, posebice kad se uzme u obzir da je reputaciju vještog i hrabrog ratnika stekao još u već spomenutom Uskočkom ratu, boreći se zajedno s bratom Nikolom IX. protiv Mlečana, a s Mlečanima je ratovao i prije Uskočkog rata, još 1615. kada su opustošili primorske posjede obitelji Frankopan. Zanimljivo je da su ga za čast velikog generala Hrvatske i Primorske krajine predlagali upravo kranjski staleži koji to nisu činili samo zbog njegove ratne vještine, već i iz vlastitih interesa, jer Kranjska nije bila nikada bolje zaštićena do njegova zapovijedanja Vojnom krajinom. Također, kao i Nikola IX., Vuk Krsto bio je pokroviteljem samostana, zna se da mu je gvardijan trsatskog samostana, franjevac Franjo Glavinić posvetio svoje djelo *Cvit svetih*, a nije bio ni protivnik drugih vjera, što pokazuje sačuvana isprava iz 1619. kojom dodjeljuje zemlju gomirskim monasima, kao i pravo da love ribu u obližnjem jezeru i danas poznatom kao Ribnjak.¹⁶ Međutim, na doseljene Vlahe nije uvijek blagonaklono gledao pa se tako radi njihova doseljavanja sukobljavao s ratnim vijećem u Grazu, a smatrao je i kako bi Vlasi koji su doseljeni na frankopanska imanja trebali biti podložni njegovoj obitelji te im plaćati porez i ostale feudalne daće. Godine 1634. kupuje imanje Brežice u Štajerskoj. Zanimljiv je dokument i dnevnik Vuka Frankopana za 1648. i 1649. godinu što ga je Emil Laszowski objavio u *Starinama* 1939., a koji predstavlja jedinstven uvid u način na kojem je u 17. stoljeću promatrano vrijeme i dani u godini. Radilo se o svojevrsnom rokovniku otisnutom na njemačkom jeziku koji je sadržavao brojne praktične informacije poput zapisa o kozmologiji, horoskopu te zdravlju. Dnevnik sadrži rukopisne bilješke pisane njemačkim (kojim je Vuk Krsto izuzetno vladao), latinskim te hrvatskim jezikom, a pisali su ih uglavnom sam Vuk Krsto i njegov tajnik Daniel Porubski. Tako dnevnik pruža uvid u administraciju i praktične stvari vezane uz vođenje frankopanskih imanja, ali i u privatni život obitelji Frankopana i Zrinskih, budući da se spominju i Vukova djeca, supruge, ali i zet Petar Zrinski. Iz dnevnika saznajemo kako je Vuk Krsto bolovao od gihta te da je često pobolijevao, što nas ne treba čuditi, budući da je kao general stolovao u Karlovcu koji je u ono vrijeme bio gotovo močvarno područje zbog vode koja se nalazila u okopu koji je okruživao zidine grada.¹⁷ Ostao nam je sačuvan podatak kako je Vuk Krsto sa sinom Gašparom II. 1650. hodočastio u talijanski grad Loretto u kojem su se hodočasnici dolazili pokloniti kućici Svete obitelji koja je, prema predaji, stigla iz Betlehema na Trsat, da bi zatim prešla u Loretto.¹⁸ O smrti Vukovoj se ne zna mnogo, osim da je preminuo 1652.

¹⁶ Isto, str. 207.

¹⁷ Laszowski, Emilij. "Dnevnik grofa Vuka K. Frankopana iz god. 1648. i 1649.", u: *Starine*, JAZU, knj. 40 (1939.), str. 75-102.

¹⁸ Vuk II Krsto Frankopan, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 18. srpnja 2021., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6310>

godine, a također se ne zna je li poput brata pokopan na Trsatu ili na svom imanju Brežice u Štajerskoj. Nakon njegove smrti ponovno je došlo do dominacije austrijskih časnika na Vojnoj krajini, a s njima su se sada sukobljavali njegovi sinovi i zet.

2.2.2. GAŠPAR II., JURAJ IV., ANA KATARINA I FRAN KRSTO

Vuk II. Krsto Frankopan ženio se, prema mišljenjima povjesničara i onih koji su se bavili proučavanjem genealogije posljednjih Frankopana, tri ili četiri puta. Prema hrvatskoj historiografiji, bile su to Jelena (Barbara) Berislavić, Ursula Inkofer i Dora Haller, udovica grofa Paradeisera. Tako se smatra da je prva bila majka Gašparu I., dok je Ursula Inkofer bila majka Jurju IV. i Ani Katarini, a Dora (Doroteja) Haller Franu Krsti Frankopanu. No, Josip Vončina našu je historiografiju upoznao s mišljenjem slovenskog povjesničara Koruze prema kojem je postojala i četvrta žena, Marija Haller, a koju je hrvatska historiografija spojila s Dorom Paradeiser te da je ona bila majka Franu Krsti, dok je sam Vončina bio mišljenja kako je majka Frana Krste bila Ursula Inkofer, što bi značilo da je Fran Krsto bio pravi brat Jurju IV. i Ani Katarini Zrinskoj, a ne polubrat kako se ranije smatralo.¹⁹ Razrješenje ove rodoslovne zavrzlane zasada nije moguće, budući da ne postoje (ili još nisu otkriveni) dokumenti koji bi nam sa sigurnošću potvrdili redosljed, imena, majčinstvo, pa čak i točan broj supruga Vuka II. Frankopana.

I premda pitanje majki ostaje zagonetno, barem što se Frana Krste Frankopana tiče, pouzdano možemo reći kako su i on i njegova dva starija brata bili dostojni nasljednici svoga oca, naročito kada je vojna služba bila u pitanju. Gašpar II. još je i prije punoljetnosti postao ogulinskim kapetanom (1622.), ali je na tu dužnost stupio tek 1630. godine. Zbog Vlaha, koje je 1632. godine njegov otac naselio u Vitunj kraj Ogulina, izbila je 1641. buna Ogulinaca koji optužuju Gašpara i Vuka Krstu pred kraljem Ferdinandom III. radi oduzete zemlje. Sukob je riješen tek 1646. podjelom posjeda između tamošnjeg stanovništva i došljaka.²⁰ Gašpar je vodio računa da se posljednja volja njegova strica Nikole pravedno ispuni, a zna se da je sa stricem hodočastio u Loretto još 1626. godine te da mu je, kao što je već spomenuto, stric bio osobito naklonjen. Po očevoj smrti 1652. godine, bio je predložen za njegova nasljednika na

¹⁹ Strčić, Petar, "Vončinin genealoški, onomasiološki i kronološki pristup Franji Krsti Frankopanu" u: *Kolo* 2, 2002.

²⁰ Vuk II. Krsto Frankopan, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 18. srpnja 2021., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6310>

mjestu generala Hrvatske krajine (karlovačkog generala), ali tu titulu nije dobio, već je umjesto njega imenovan grof Herbard von Auersperg koji se neprijateljski odnosio prema Frankopanima te braći Zrinski.²¹ Čitajući poslanice što ih je Gašpar II. upućivao svojim suvremenicima, možemo zaključiti kako se radilo o pobožnoj osobi blage naravi, a kako nam je sačuvana čitava njegova oporuka, nailazimo na podatak o njegovu zahtjevu da bude sahranjen kraj strica u trsatskoj crkvi, kao i da se osmanski zarobljenici (sužnji) koji su bili u njegovu "vlasništvu" zamjene za kršćane koji čame u osmanskome zarobljeništvu.²²

Iza drugog sina Vuka II. Krste, Jurja IV. ostalo je nešto više spisa nego iza njegova brata, ali mnogi nam podatci iz njegova života zasada ostaju nepotvrđeni. U jesen 1652. postavljen je za vicegenerala (podgenerala) Hrvatske i Primorske krajine, dakle za namjesnika grofa i generala Herbarda von Auersperga te za Žumberačkog kapetana. Potpisivao se kao kraljevski savjetnik i komornik te kapetan Vražića, Tounja i Turnja, pod kojim je 1656. porazio Osmanlije. Kao i njegovi stričevi, otac i brat, nastavio je voditi sporove oko doseljavanja Vlaha na frankopanske posjede te se borio protiv njihova izuzimanja iz vlasti njegove obitelji, kao i direktnog podređivanja krajiškim zapovjednicima, koji su uglavnom dolazili s prostora austrijskih nasljednih zemalja.²³ Podupirao je i franjevce, 1657. godine predaje im župu Karlovac, 1654. pohvaljuje red i preporučuje ih za propovjednike na domaćem (hrvatskom) i njemačkom jeziku. Godine 1658. naseljava devedeset vlaških obitelji s osmanskog područja u okolicu Otočca. Bio je nadležan za gradnju na krajiškom području.

Po pisanju Jurja Ratkaja, povjesničara i kroničara koji mu je bio suvremenik, Juraj IV. bio je i vješt umjetnik koji se bavio slikarstvom, glazbom i graditeljstvom.²⁴ Zna se da je na Krajini bio zadužen za gradnju (sačuvan je njegov nacrt Otočca)²⁵ te postoje nagađanja kako je upravo on umjetnički opremio *Sibilu* ili knjigu gatalicu koja je pripadala njegovoj sestri, Ani Katarini.²⁶ Međutim, za to još uvijek nemamo dokaze. Također, potrebno je istaknuti

²¹Lopašić, Radoslav, "Spomenici Tržačkih Frankopana" u: *Starine*, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892., str. 207.

²² Isto, str. 205.

²³ Naziv koji se upotrebljavao za austrijske zemlje pod vlašću Habsburgovaca koje su oni posjedovali kao baštinska dobra svojeg roda. Austrijske nasljedne zemlje sastojale su se od Donje i Gornje Austrije, Salzburga, Štajerske, Koruške, Kranjske, Gorice, Gradiške, Trsta, dijela Istre, Tirola i Vorarlberga. (nasljedne zemlje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 9. 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43040>)

²⁴ Isto, str. 207.

²⁵Juraj IV. Frankopan Tržački, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 19. srpnja 2021., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6297>

²⁶ Pelc, Milan, *Sibila Katarine Zrinske*, AGM, Zagreb, 2017., str. 81-82.

kako je bio oženjen Sofijom Forgach, a njihova se kći Juliana udala za Ernsta von Auersperga te je naslijedila imanje Brežice u Štajerskoj koje joj je pripadalo sve do smrti, da bi kasnije postalo imanje grofova von Attems zahvaljujući kojima je do nas dospio velik broj frankopanskih isprava i dokumenata vezanih uz taj posjed, a koji se čuvaju u Štajerskom zemaljskom arhivu u Grazu. Jedan od sačuvanih dokumenata jest rodoslovno stablo Frankopana. Iz njega se sasvim jasno može iščitati rodoslovlje tržačke grane Frankopana, odnosno njezino porijeklo od Nikole IV. prema Gašparu I, pa sve do Jurja IV. i njegovog brata Gašpara II. i sestre Ane Katarine. Na rodoslovnom stablu navedeni su supružnici djece Vuka II. Krste (Petar Zrinski kao suprug Ane Katarine te Sofija i Eva Forgach kao supruge Jurja IV. i Gašpara I.), i njegove supruge, Helena (Jelena) i Dorotea Haller de Hallenstein, ali nije precizno određeno koja je od supruga rodila koje dijete. Također, ne spominju se Ursula Inkofer, kao ni najmlađi sin Vuka II. Krste, Fran Krsto, što nas može navesti na pomisao kako dosadašnji istraživači nisu pravilno kronološki poredali supruge, odnosno majke Vukove djece. Pored toga, ako na stablu ne nalazimo Frana Krstu, ono je sasvim sigurno nastalo prije njegova rođenja, dakle prije 1643.. (ako tu godinu uzmemo kao pretpostavljenu godinu njegova rođenja). U kutu rodoslovnog stabla Frankopana nalazi se i jednostavno prikazan (gotovo skiciran) grb koji bi se mogao usporediti s grbom Svetog Rimskog Carstva, budući da možemo razaznati dvoglavog orla.²⁷

I premda iz ovog, još neobjavljenog rodoslovnog stabla saznajemo kako se Juraj IV. Frankopan oženio Sofijom Forgach, tek iz rodoslovnog stabla što ga je, prema vlastitim istraživanjima, načinio Radoslav Lopašić, saznajemo kako je Juraj IV. bio jedini od trojice braće koji je, uz sestru Anu Katarinu, ostavio živuće potomstvo. Naime, na rodoslovnom se stablu navodi kako su on i supruga Sofija imali sina Nikolu koji je *umro kao dječarac* i već spomenutu kćer Mariju Julianu, udanu u obitelj Auersperg. Lopašić ovdje precizira koja je od supruga Vuka II. bila majka kojem od djece, navodeći tako Barbaru (Jelenu?) Berislavić kao majku Gašpara I., Ursulu Inkofer kao majku Jurja IV. i Ane Katarine te Doroteu (Doru) Haller de Hallenstein kao majku Frana Krste.²⁸ No, tu se može postaviti pitanje zašto je na rodoslovnom stablu iz arhiva u Grazu navedena Dora Haller, a bez sina Frana Krste kojeg joj pripisuje Lopašić te zašto na stablu nema navodne druge Vukove supruge, Ursule Inkofer? Sve nas ovo navodi na zaključak kako bi trebalo pobliže istražiti frankopansko rodoslovlje u

²⁷STEIERMÄRKISCHES LANDESARCHIV GRAZ (StLA), A. Lazarini, Familie, K. 8, H. 166, Frangepani, F-I.

²⁸Lopašić, Radoslav, "Spomenici Tržačkih Frankopana" u: *Starine*, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892., str. 330.

17. stoljeću, budući da postoje očigledne nejasnoće vezane uz redoslijed Vukovih supruga, pa i uz njihov broj (nagađanje oko postojanja već spomenute četvrte supruge). Iako se najčešće navodi kako je majka Jurja IV. bila Ursula Inkofer, ova dva rodoslovna stabla govore suprotno te zahtijevaju iscrpnije istraživanje koje bi trebalo obuhvatiti još izvora.

Juraj IV. Frankopan umro je 1661., pokopan je u tada isusovačkoj crkvi sv. Katarine u Zagrebu, a njegova mu je ožalošćena supruga dala postaviti epitaf koji bi, preveden na hrvatski, glasio ovako:

PRESLAVNOM JUNAKU GOSPODINU JURJU FRANKOPANU OD TRŽCA, SENJA, KRKA I MODRUŠA, VJEČNOMU KNEZU I RODOM NAJPLEMENITIJIH, OD VRLO STARIH RIMSKIH ANCIJA, SV. RIMSKOG CARSTVA VELIČANSTVA RATNOM ZAPOVJEDNIKU, KOMORNIKU KRALJEVSKE KURIJE UGARSKE, ZAPOVJEDNIKU UTVRDA SLUNJA, TOUNJA, ŽUMBERKA I JOŠ NEKIH, TE VRHOVNOM KAPETANU KARLOVAČKE TVRĐAVE I GRANIČNIH KRAJEVA, SUDRUGU GENERALA HRVATSKE I PRIMORJA, NAJPRAVIČNIJEM I NAJLJUBLJENIJEMU, KOJI JE GODINE GOSPODNJE 1661., DANA 13. VELJAČE BLAGO PREMINUO U KARLOVCU. POSTAVLJA NAJŽALOSNIJA SUPRUGA KNEGINJA SOFIJA DE GYMES.²⁹

Juraj IV. je, iako su dosadašnje pretpostavke istraživača i povjesničara diskutabilne, vjerojatno bio pravi brat Ane Katarine, jedine kćeri Vuka II. Krste. O njezinu se djetinjstvu i ranoj mladosti ne zna mnogo, ali je zato slavna po svojem djelovanju u odrasloj dobi. Nagađa se da se rodila u Bosiljevu oko 1625., a već se 1641., u dobi od šesnaest godina udaje za Petra Zrinskog, kojemu je rodila četvero djece, tri kćeri (Jelenu, Juditu Petronilu i Auroru Veroniku) i sina (Ivana Antuna). Nakon udaje živjela je u Ozlju te je aktivno sudjelovala u upravljanju zrinskim posjedima (o čemu svjedoče isprave što ih je otkrio i objavio Radoslav Lopašić), budući da joj je suprug često bio zauzet ratovanjem protiv Osmanlija. Nakon pokretanja Urote, postala je pregovaračicom, održavajući diplomatske veze s Mletačkom Republikom, Francuskom te Poljskom. Pokušala je 1669. u Beču za supruga bezuspješno ishoditi titulu karlovačkog generala. Nakon što je, godinu kasnije, Urota slomljena, Anu Katarinu snašla je tužna sudbina, odvedena je u samostan sestara dominikanki u Grazu, gdje je, u studenom 1673. umrla, navodno pomračenog uma. Ova umna žena, velikašica i hrvatska

²⁹ Horvat, Zorislav, "Pregled sačuvanih nadgrobnih ploča Krčkih knezova Frankopana", u: *Senjski zbornik : prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, Vol. 32 No. 1, 2005., str. 52.

banica, osim što je bila vješta diplomatkinja, bavila se i književnim radom te su do nas došli njezin molitvenik *Putni tovaruš*, objavljen 1661. u Veneciji te pjesmarica koja je ostala u rukopisu sve do 2014. godine.³⁰

Ne možemo sa sigurnošću reći kada je rođen najmlađi sin Vuka II. Krste, Fran Krsto Frankopan, ali pretpostavlja se da je u vrijeme očeve smrti 1652. imao osam ili devet godina, što bi značilo da je rođen 1643. godine, a smatra se da mu je majka umrla i ranije. Podatci o njegovu školovanju nisu potpuni, ali vjerojatno se nakon očeve smrti školovao u isusovačkoj gimnaziji u Zagrebu, a postoje zapisi o njegovu školovanju u Grazu iz 1654. godine. Nakon toga odlazi u Italiju, gdje se upoznao s talijanskim pjesništvom koje će mu kasnije poslužiti kao uzor za njegovo pjesničko stvaralaštvo. Pored toga, zahvaljujući prijateljstvu i navodnim rodbinskim vezama Frankopana s rimskom obitelji Frangipane, 1656. nakon smrti Marija Frangipanija nasljeđuje naslov markiza od Nemija te će se od tog trenutka u ispravama ponekad potpisivati s titulom markiza, a tu će titulu koristiti i njegova sestra, Ana Katarina. U Italiji je upoznao i buduću suprugu, Juliju Anu di Naro, nećakinju kardinala Antonija Barberinija i na taj način dospio u srodstvo s plemićkom obitelji koja je bila vrlo ugledna u talijanskim kulturnim krugovima, a preko koje će i francuski dvor, zbog veza između Barberinija i kardinala Mazarina³¹, biti upoznat s mladim markizom Frankopanom. Nakon ženidbe, Fran Krsto neko vrijeme boravi na štajerskom imanju Brežice, a 1663. godine sudjelovao je u bitci kod Jurjevih stijena blizu Otočca, zajedno sa svojim šurjakom Petrom Zrinskim, a sama je bitka bila iznimno uspješna za hrvatske čete, budući da su nanijeli veliki poraz Osmanlijama. Fran Krsto Frankopan tih se godina bavio svojim posjedima i funkcijama na Vojnoj krajini. Kao ogulinski kapetan nadao se i časti senjskog kapetana, ali 1669. njegov izbor spriječile su austrijske vojne vlasti. Nezadovoljan time, ali i odredbama Vašvarskog mira, uključuje se u zavjeru protiv austrijskih vlasti koju je pokrenulo hrvatsko i ugarsko plemstvo, a kojoj je na čelu stajao najprije ban Nikola Zrinski, a zatim njegov brat, a Frankopanov šurjak, Petar Zrinski. I premda će o Frankopanovu sudjelovanju u Uroti biti još riječi, zasada valja istaknuti kako su njegove sposobnosti i ugled koji je uživao kao pripadnik obitelji Frankopan Petru Zrinskom mnogo značile te ih je u pravi trenutak znao iskoristiti. Tako Frankopan prevodi urotnička pisma na talijanski jezik³² te poziva na oružani ustanak

³⁰Zrinski, Ana Katarina. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20. srpnja 2021., <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67469>

³¹Orešković, Luc, *Luj XIV. i Hrvati: Neostvoreni savez*, Dom i svijet, Zagreb, 2000, str. 18.

³² Fran Krsto Frankopan obrazovao se u Italiji te je, prema tome, bio vješt u pisanju na talijanskom jeziku, a u fazi Urote u kojoj se tražila pomoć od Poljske, Petar Zrinski od njega je tražio da na talijanski jezik prevede pisma za poljskog kralja Mihajla Wisniowickog uz pomoć kojih su urotnici trebali pridobiti kralja na svoju

zagrebačke građane i hrvatsko plemstvo. Kao što je poznato, sama Urota bila je neuspješna te su Zrinski i Frankopan najprije uhićeni, a zatim i pogubljeni odsijecanjem glave 30. travnja 1671., dok su njihova imanja razorena i temeljito opljačkana.

Smrću Frana Krste Frankopana nestaje po muškoj liniji tržačka loza obitelji Frankopan, što označava kraj postojanja jedne od najznačajnijih hrvatskih velikaških obitelji. Stoljećima u sjeni ostaje i pjesničko stvaralaštvo Frana Krste Frankopana, tek 1871. Ivan Kostrenčić i Franjo Rački proučavaju u Državnom arhivu u Beču Frankopanovu rukopisnu ostavštinu i pronalaze lirsku zbirku pod naslovom *Gartlic za čas kratiti*, pjesme neuvrštene u zbirku, zbirku poslovice *Sentencije vsakojaške*, zbirku zagonetaka *Zganke za vrime kratiti*, prozni ulomak *Trumbita sudnjega dneva* i prijevod prvoga prizora Molièreove komedije *Georges Dandin* (Frankopan je naslov preveo kao *Jarne bogati*). Za života mu je tiskan jedino njegov *Blaženi plač, sastavljen u latinskim stihovima od grofa Frana Krste Frankopana, vjekovječnog grofa trsatskoga, radi odlaska svete kuće presvete Marije iz Dalmacije u Loreto* koji je objavljen u Macerati 1656. Stoga je pogubljenje Frana Krste Frankopana u njegovoj 28. godini za hrvatsku povijest i kulturu, a prema nacionalnom narativu koji se konstruirao u 19. stoljeću, utoliko bila još veća tragedija, jer ono nije označavalo samo smrt nacionalnog junaka i izumrće slavne velikaške obitelji, nego i smrt darovitog pjesnika koji je, po uzoru na talijanske pjesnike, pjevao na hrvatskom jeziku.³³

3. FRANKOPANI U EUROPSKOM KONTEKSTU³⁴

3.1 EUROPA 17. STOLJEĆA

Nakon što smo se upoznali s prilikama i pripadnicima obitelji Frankopan u 17. stoljeću, valja reći nešto o perspektivi iz koje ćemo ih promatrati, dakle nešto o europskim prilikama u 17. stoljeću. Stoljeće je to u kojem je Europa vidjela malo mirnih razdoblja, a

stranu i odgovoriti ga od ženidbe sa sestrom cara Leopolda I. (Fran Krsto Frankopan, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 25. srpnja 2021., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6288>)

³³Fran Krsto Frankopan, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 25. srpnja 2021., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6288>

³⁴ Usp. projekt FRANKOSTRUKCIJA: Istraživanje i rekonstruiranje književnopovijesnoga i kulturnoga kruga Alpe – Jadran u ranom novom vijeku u kontekstu djelovanja plemićkih obitelji Frankopana (voditeljica doc. dr. sc. Saša Potočnjak), (http://frankopani.uniri.hr/?page_id=42 , pristupljeno 20. rujna 2021.)

obilježili su ga pretežito vjerski sukobi između katolika i protestanata, već ustaljeni rat s Osmanskim Carstvom te međusobni sukobi europskih sila, u prvom redu Francuske i Habsburške Monarhije.

Najveći rat koji se zbio u 17. stoljeću svakako je Tridesetogodišnji rat koji je trajao od 1618. do 1648. godine., a predstavljao je kulminaciju vjerskih sukoba koji su trajali još od 16. stoljeća. Prvenstveno je to bio ustanak protestanata Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti protiv katoličkih vladara iz dinastije Habsburg, a s vremenom je taj sukob prerastao u krvavi rat na europskoj razini u koji su se uključile i susjedne države, neke da pomognu katoličkim snagama, a druge da, pomažući protestantskoj strani suzbiju moć Habsburgovaca. Na strani carske vojske u bitkama su sudjelovali i Hrvati.³⁵ Nakon trideset godina neprestanog ratovanja i sukoba, rat je napokon okončan potpisivanjem Westfalskog sporazuma kojim je potvrđeno načelo Augsburskog mira iz 1555. prema kojem je svakom vladaru bilo dozvoljeno odrediti koja će vjera biti glavna u njegovoj zemlji (*cuius regio, eius religio*), što je značilo i konačno priznavanje protestantske vjere. Pored toga, mir je ograničio autoritet cara SRC-a te se mijenja politička ravnoteža snaga u Europi, pored Habsburške Monarhije u prvi plan dolazi i Francuska, a Švedska jača i izdiže se kao nova sila na sjeveru Europe.³⁶

Pored vjerskih sukoba, dominaciju u 17. stoljeću imali su sukobi između Francuske i Habsburške Monarhije, pretežito se radilo o borbi za prevlast na kontinentu, ali i o sukobu oko posjeda na koje su obje strane polagale pravo (majka i supruga Luja XIV. potjecale su iz obitelji Habsburg). U vrijeme vladanja Luja XIV. i Leopolda I. ovi će sukobi naročito doći do izražaja, a u njima će se neposredno naći Frankopani i Zrinski.

3.2. HABSBUROVCI I FRANKOPANI

3.2.1. ODNOSI DO VLADAVINE LEOPOLDA I.

Veze između Habsburgovaca i Hrvata, a samim time i između ove vladarske kuće i hrvatskih velikaša, sežu još u 15. stoljeće. Tada na hrvatsko-ugarskom prijestolju po prvi put zatičemo jednog Habsburgovca, Alberta V., supruga Elizabete i zeta Žigmunda Luksemburškog koji na prijestolje zajedno sa suprugom dolazi 1437., po želji svog pokojnog

³⁵Tridesetogodišnji rat. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 15.7.. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62253>

³⁶Vestfalski mir. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 16. 8. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64409>

tasta.³⁷ Ubrzo preuzima i carsku krunu, te onu češkog kraljevstva, a glede hrvatskih zemalja, njegov je prvi potez bio obračun s moćnim velikašima. Tako oduzima banstvo Stjepanu Frankopanu, želeći na taj način suzbiti moć Frankopana koji su u vrijeme Žigmunda Luksemburškog postali toliko moćni da su gotovo samostalno vladali Hrvatskom³⁸ a Albertu je svakako bilo stalo da i u hrvatskim zemljama učvrsti svoju vlast. Međutim, Albertova je vladavina bila kratka, umro je nakon samo dvije godine, i to od dizenterije koju je dobio sudjelujući u obrani Ugarske od napada Osmanlija koji su prema granici prodrli nakon pada Smedereva. Njegova vladavina, iako kratka, označila je početak bližih dodira između Hrvata i Habsburgovaca te je na neki način značila uvod u neprekinutu vladavinu Habsburgovaca na hrvatskom prijestolju koja će trajati četiri stotine godina i koja će trajno vezati hrvatske zemlje za Srednju Europu u političkom, ali i kulturnom smislu.³⁹

Nakon Albertove smrti, Frankopani su bili uključeni u građanski rat koji je izbio između kraljice Elizabete te nezadovoljnika koji nisu željeli da na prijestolju sjedi žena, a još manje da samo pojedini velikaši poput Celjskih i Frankopana uživaju privilegije. Stoga su kraljicu nagovarali da se uda za poljskog kraljevića Vladislava I. Jagelovića koji bi postao sljedeći hrvatsko-ugarski kralj, ali kraljica je krunu namijenila svom sinu Ladislavu, zvanom Posmrče. Ladislav je po rođenju, prema želji njegova oca, stavljen pod zaštitu svog habsburškog rođaka, štajerskog vojvode Filipa V., odnosno Filipa III. Habsburškog. Upravo će Fridrik III. koristiti malodobnog Ladislava za svoje političke ambicije, polažući habsburško pravo na hrvatsko-ugarsko prijestolje. Nakon Ladislavove smrti, Fridrik III. sukobio se oko hrvatsko-ugarske krune s Matijom Korvinom, a na njegovu su stranu stali neki od Frankopana, budući da su ženidbenim vezama bili povezani s plemstvom iz austrijskih zemalja. Sukob je završio prepuštanjem titule hrvatsko-ugarskog kralja Matiji Korvinu, ali nikada mu nije vraćena kruna sv. Stjepana, čime je Fridrik III. ostao jedan od najistaknutijih pretendenata na hrvatsko-ugarsko prijestolje. Još jedan važan korak u povezivanju Habsburgovaca i hrvatskih zemalja dogodio se 1471. kada Fridrik kupuje Rijeku i stječe još jedan važan izlaz na more. Ovime se Fridrik III. približio Frankopanima, budući da su mu njihovi posjedi sada bili u susjedstvu, pogotovo nakon što je od Korvina preteo i Trsat. Sedamdesetih godina petnaestog stoljeća povećao se interes Habsburgovaca za

³⁷Budak, Neven; Strecha, Mario; Krušelj, Željko, *Habsburzi i Hrvati*, Srednja Europa, Zagreb, 2003., str. 18.

³⁸Posjedi Frankopana u to vrijeme protezali su se od Primorja i Gorskog kotara pa sve do Like i teritorija koji je danas u sastavu Bosne i Hercegovine (Bihać, Tržac). (Skupina autora, *Putovima Frankopana. Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji / Srdoč-Konestra*, Ines ; Potočnjak, Saša (ur.). Rijeka: Primorsko-goranska županija ; Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2018., str. 48.)

³⁹Budak, Neven; Strecha, Mario; Krušelj, Željko, *Habsburzi i Hrvati*, Srednja Europa, Zagreb, 2003., str. 18.

organiziranje obrane od Osmanlija na području hrvatskih zemalja, budući da Osmanlije sada prodiru kroz Kranjsku u Korušku.⁴⁰

U to vrijeme zbilo se još nešto što je neposredno odredilo tijek događaja koji će se zbiti u 17. stoljeću, a radi se o Fridrikovom okretanju zapadu, odnosno početku stvaranja jakih ženidbenih saveza po kojima će Habsburgovci u narednim stoljećima postati poslovično poznati. Naime, Fridrik III. dogovorio je brak svoga sina Maksimilijana s Marijom, kćeri burgundskog vojvode Karla Smjelog. Kako Karlo nije imao djece, ovaj je brak značio da će Maksimilijan jednog dana naslijediti jednu od najbogatijih europskih zemalja koja je obuhvaćala Nizozemsku i Flandriju s vrlo razvijenim trgovačkim središtima. Važnost ovih zemalja bila je tolika da su se Maksimilijanovi unuci Karlo V. i Ferdinand I., budući hrvatsko-ugarski kralj smatrali Nizozemcima.⁴¹ No, za ovo su bogato područje bili zainteresirani i francuski kraljevi, što će prouzrokovati sukob između Francuza i Habsburgovaca koji će se protegnuti na tri stotine godina. Najjače će se taj sukob osjetiti u vrijeme vladavine Luja XIV. i Leopolda I., a imat će i utjecaja na sudionike zavjere ugarskog i hrvatskog plemstva, budući da će oni pomoć za ostvarenje svog nauma potražiti i na francuskoj strani koja će željno pokušati iskoristiti situaciju, samo da napakosti caru i kralju Leopoldu I.⁴²

Interes Fridrikova nasljednika Maksimilijana I. za hrvatske zemlje ovisio je o obrani od Osmanlija i stoga je 1493. izdao zapovijed prema kojoj su se njegovi kapetani imali odazvati pozivu Hrvatskog sabora u slučaju opasnosti od Osmanlija. Kada se takva situacija doista i dogodila, njemački kapetani nisu se odazvali pozivu, što je moglo biti pokazatelj budućih odnosa prema hrvatskim zemljama u narednih dvjestotinjak godina ratovanja s Osmanlijama. Maksimilijan je također nastavio s ambicijama svoga oca te je tako za sebe i svoju dinastiju htio osigurati hrvatsko-ugarsku krunu. S Vladislavom II. Jagelovićem sklapa sporazum prema kojem će njegov unuk Ferdinand oženiti Vladislavovu kćer Anu, a njegova će se unuka Marija udati za Vladislavova sina, bude li ga on imao. Ovi su se brakovi doista i dogodili i bilo je samo pitanje vremena kad će se Habsburzi vratiti na hrvatsko-ugarsko prijestolje.⁴³

⁴⁰ Isto., str. 24.

⁴¹ Isto, str. 31-32.

⁴² Isto., str. 24.

⁴³ Isto, str. 30.

Nakon smrti Ludovika II. Jagelovića u bitci na Mohačkom polju, ostalo je ispražnjeno hrvatsko-ugarsko prijestolje, a uskoro je izbio i već spomenuti građanski rat između pristaša Ferdinanda I i Ivana Zapolje. Krsto Frankopan Brinjski prešao je tada na Zapoljinu stranu i uspio uvjeriti slavonsko plemstvo u legitimnost njegova izbora, ali hrvatsko plemstvo koje je tradicionalno bilo odano Habsburzima nije mogao nagovoriti da podupre Zapolju. S druge strane, 31. prosinca 1526. u Cetinu su se sastali hrvatski velikaši i plemići koji su odlučili izabrati Ferdinanda I. Habsburškog za svog vladara. Među potpisnicima isprave koja je nastala prilikom tog događaja bili su i neki od Frankopana (Krsto, Vuk i Juraj), a čak je i knez Bernardin Frankopan poslao svoje poslanike koji su jedini bili protiv izbora Ferdinanda za hrvatsko-ugarskog kralja. Ovaj događaj bio je od velike važnosti za hrvatske zemlje jer su hrvatski velikaši samostalno donijeli odluku o izboru vladara, na taj način potvrdivši da nisu ovisni o Ugarskom saboru. Ferdinand se obavezao osigurati konjanike za obranu hrvatskih zemalja od Osmanlija, kao i da će na sve načine pomoći u obrani i zaštititi podanika, njihove sigurnosti, njihovih prava i dodijeljenih privilegija i povlastica.⁴⁴ Ferdinandovi nasljednici neće se u potpunosti pridržavati ovih odredbi i to će biti jedan od razloga zašto ugarski i hrvatski velikaši spremaju zavjeru u 17. stoljeću.

I doista, vladari iz dinastije Habsburg koji su uslijedili nakon Ferdinanda I., izuzev unutarjoaustrijskog nadvojvode Karla, nisu se pretjerano bavili hrvatskim prilikama, već su obranu od Osmanlija prepuštali iskusnim velikašima i nizu banova poput Petra Erdodya, Jurja Draškovića te Franje Frankopana Slunjskoga, ali čak ni oni nisu bili uspješni u zaustavljanju osmanskih osvajanja. U vrijeme Rudolfa II. (1578.) nadvojvoda Karlo službeno preuzima upravu nad Hrvatskom i Slavonskom krajinom, a u Grazu se oformljuje Dvorsko ratno vijeće, dok se nadvojvodi i vijeću podređuje hrvatski ban, staleži i čitava vojska u Hrvatskoj i Slavoniji. Također, krajem 16. stoljeća sve se više zaoštavaju odnosi između hrvatskih zemalja i Habsburgovaca, poglavito zbog senjskih uskoka i doseljavanja Vlaha. Naime, senjski su uskoci svojim stalnim napadima na mletačke brodove isprovocirali Mlečane koji su se zbog toga upustili u sukob s Habsburškom Monarhijom, pa je nadvojvoda Ferdinand odlučio raseliti uskoke. No, njegov je poslanik Rabatta izazvao pobunu Senjana te je i sam izgubio glavu, stoga protiv uskoka narednih dvadesetak godina neće biti poduzeto ništa konkretno. Glede problema s Vlasima, njemački oficiri, a naročito Johann Sigismund von Herberstein (slavonski general) i dalje su naseljavali Vlahe, iako su stalno nailazili na protivljenje i otpor hrvatskih velikaša. Na području Hrvatske protiv naseljavanja Vlaha su

⁴⁴ Isto, str. 42.

odlučno ustali Zrinski i Frankopani jer su se Vlasi naseljavali ponajviše na njihovu zemlju. I premda je Rudolf II. donio zakon prema kojem su Vlasi bili dužni davati desetinu zagrebačkom biskupu, a devetinu gospodi na čijoj su zemlji živjeli, tog se zakona nisu pridržavali ni nadvojvoda Ferdinand, a ni krajiški zapovjednici.⁴⁵ Stoga nas ne treba čuditi što među sabranim ispravama i dokumentima Frankopana zatičemo mnogo žalbi uperenih protiv Vlaha ili krajiških zapovjednika koji su bez dozvole Frankopana naselili Vlahe. No, svakako se ne smije zaboraviti kako su Frankopani i Zrinski, kad im je to odgovaralo, i sami naseljavali Vlahe na svoju zemlju, ali su im ti Vlasi plaćali devetinu i ostale dadžbine.

Za vladavine Rudolfovog nasljednika Matije II. nisu se dogodile značajnije promjene za Hrvatsku, ali su njegovi nasljednici nastojali steći što veću kontrolu nad Vojnom krajinom te su, unatoč velikim zaslugama hrvatskih velikaša i vojskovođa u ratovima protiv Osmanlija, kao i u Tridesetogodišnjem ratu, Vojnu krajinu nastojali staviti pod svoju izravnu kontrolu. Tako je za vrijeme Ferdinanda II. (1619-1637) Vojna krajina podijeljena na dva generalata, karlovački (Hrvatska krajina) i varaždinski (Slavonska krajina)⁴⁶, a 1630. godine donošenjem Vlaških statuta Vlasi su postali krajiški vojnici i više se nisu smatrali kmetovima velikaša i plemića na čijoj su zemlji bili naseljeni. Time je odluka Rudolfa II. o crkvenoj desetini i devetini koju su Vlasi bili dužni plaćati postala ništavna, na štetu velikaša i plemića, ali Vlaški su statuti označavali i potpuno odvajanje Vojne krajine od ostatka hrvatskih zemalja te cjepkanje ionako malenog preostalog teritorija. Stoga su se hrvatski velikaši u svrhu zaštite svojih interesa počeli okretati prema Mađarima.⁴⁷ Također, vrijeme vladavine Ferdinanda II obilježila su svojim djelovanjem braća Nikola IX. i Vuk II. Krsto Frankopan. Nikola je kao ban, imenovan još od Ferdinandova prethodnika Matije, nosio kraljevsko žezlo na Ferdinandovoj krunidbi te se pokazao kao osoba od povjerenja u mirovnim pregovorima s Osmanlijama, ali je ipak morao napustiti bansku dužnost zbog pritiska ostalih velikaša i krajiških zapovjednika koji su se žalili na njegovu prijeku ćud. Ipak, Ferdinand II. i dalje ga je poštovao, a i njegovog brata, Vuka Krstu, koji je 1626. postavljen na mjesto generala Hrvatske krajine. Istovremeno je za nasljedne kapetane Petrinje postavljena obitelj Erdody čiji članovi su bili svojevrsni neprijatelji Frankopanima i Zrinskima, što zbog posjeda, a što zbog obiteljskih razmirica (Nikola IX. Frankopan razvrgnuo je zaruke s pripadnicom obitelji Erdody).⁴⁸ Ferdinand II. i njegov nasljednik Ferdinand III. započeli su s provođenjem

⁴⁵ Isto, str. 67.

⁴⁶ Isto, str. 79.

⁴⁷ Šišić, Ferdo, *Povijest Hrvata*, Marjan tisak, Split, 2004., str. 309.

⁴⁸ Lopašić, Radoslav, "Spomenici Tržačkih Frankopana" u: *Starine*, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892., str.

apsolutističkih i centralističkih mjera koje su učvrstile njihovu vlast, ali su izazvale i nezadovoljstvo, posebice kod hrvatskih i ugarskih velikaša. Naime, hrvatske se zemlje svim silama željelo svesti na status svojevrsnih provincija, kao da su dio nasljednih austrijskih zemalja.⁴⁹ Tako su se habsburško-hrvatski odnosi još više pogoršali u doba Leopolda I., sina i nasljednika Ferdinanda III..

3.2.2. LEOPOLD I. I NESTANAK FRANKOPANA I ZRINSKIH

SRAMOTAN VAŠVARSKI MIR

Mlađi sin Ferdinanda III., Leopold, isprva nije bio određen za nasljednika, već mu je bila namijenjena svećenička karijera. No, nakon smrti njegova starijeg brata, Ferdinanda IV., postaje očevim nasljednikom. Najprije se 1655. kruni za češkog kralja, zatim 1656. za hrvatsko-ugarskog kralja, ali je francuska diplomacija, iz već spomenutih razloga, osujetila njegov izbor za njemačkog cara. Ipak, godinu nakon smrti njegova oca (1658.) Leopold postaje i njemačkim carem, budući da je na svoju stranu pridobio neke od izbornih knezova. Njegova se vladavina odlikovala dugotrajnim ratovima s Osmanlijama, a uspjesi u tim ratovima nisu bili rezultat sposobnosti njegovih ministara, već vještine vojskovođa poput Nikole i Petra Zrinskog te u kasnijem razdoblju Eugena Savojskog. Začetak intenzivnih sukoba cara i kralja Leopolda I. s ugarskim i hrvatskim velikašima započeo je nakon sklapanja Vašvarskog mira 1664. godine kada je Leopold I. pristao na mirovne uvjete koji su hrvatskom i ugarskom plemstvu izgledali nadasve ponižavajući. Naime, bojeći se većeg sukoba s Francuzima i u nemogućnosti da istovremeno ratuje na dvije bojišnice, Leopold pristaje na mir prema kojem je omalovažio sve pobjede i ratne uspjehe Nikole Zrinskog, jer pristaje na jednokratni danak Osmanlijama (iako je njegova vojska odnijela pobjedu), uz dozvolu da zadrže sve ono što su Hrvati i Mađari nastojali osloboditi. Mir je sklopljen na 20 godina, što je moralo frustrirajuće i razočaravajuće djelovati na Zrinske, ali i na sve ostale koji su se borili i zalagali da se njihove zemlje oslobode od Osmanlija. Stoga ne čudi što je Vašvarski mir smatran ne samo ponižavajućim, nego i skandaloznim za čitavu Europu.⁵⁰

Hrvatsko i ugarsko plemstvo, u prvom redu hrvatski ban Nikola Zrinski, ugarski palatin Franjo Wesselényi, ostrogonski nadbiskup Juraj Lippay, a kasnije i državni sudac Franjo Nadasdy te Petar Zrinski, banov brat i njegova supruga, Ana Katarina Frankopan

⁴⁹Budak, Neven; Strecha, Mario; Krušelj, Željko, *Habsburzi i Hrvati*, Srednja Europa, Zagreb, 2003, str. 80.

⁵⁰ Isto, str. 81.

(njezin će se brat Fran Krsto priključiti nešto kasnije), i otprije nezadovoljni odnosom vladara i njegovih službenika prema hrvatskim zemljama i Ugarskoj, a naročito nakon Vašvarskog mira, odlučili su uzeti stvar u svoje ruke i obratiti se drugim moćnim europskim silama za pomoć. Nikola Zrinski piše o potrebi stvaranja svojevrzne koalicije za istjerivanje Osmanlija s područja hrvatskih zemalja i Ugarske te se povezuje s tzv. Rajnskim savezom kojemu je na čelu bio izborni knez Mainza, Johann Philipp von Schönborn (1605.-1673.). Knez von Schönborn bio je ključan jer je bio povezan s francuskim dvorom Luja XIV te je održavao službene odnose s bečkim dvorom i papom, a održavao je i prijateljske veze s hrvatskim i ugarskim velikašima. Oko pitanja ratovanja s Osmanlijama nadasve se slagao s Nikolom Zrinskim te je smatrao kako je potrebno oformiti koaliciju koja bi zaštitila kršćanske zemlje, a naročito Beč kao sljedeću metu koju su Osmanlije nakanile napasti, nakon Carigrada i Budima. Nakon tragične pogibije Nikole Zrinskog 1664. godine, Petar Zrinski kreće njegovim stopama po pitanju interesa za stvaranje koalicije. Tako te iste godine sudjeluje na sastanku u Regensburgu gdje se raspravljalo o daljnjem tijeku borbe protiv Osmanlija koji je sazvaio upravo knez von Schönborn. Sačuvano nam je pismo Frana Krste Frankopana iz naredne godine u kojem on izbornom knezu piše o razlozima nezadovoljstva vladavinom Leopolda I., kao i o opasnosti od osmanskog napada.⁵¹ O čitavoj je stvari bio obaviješten Leopold I. kojemu nikako nije odgovaralo povezivanje ugarskih i hrvatskih dostojanstvenika s Rajnskim savezom te Lujom XIV. , pogotovo jer je s Osmanlijama sklopio mir na 20 godina. Nastojeći po svaku cijenu sačuvati taj mir, još je više ograničio moć ugarskog palatina, protivio se regrutiranju vojnika, a odlučivanje o ratovanju prepustio je svojim savjetnicima (grofu Montecucoliju).⁵² Petar Zrinski postao je 1665. hrvatski ban, ali kako je sa svih strana bio ograničen u poduzimanju bilo kakvih konkretnih koraka, odnosno nije se mogao direktno obratiti knezu von Schönbornu za pomoć, morao je angažirati svoju suprugu Katarinu u tajnim pregovorima s Francuskom.⁵³

FRANCUSKA VEZA

I prije ovog potencijalnog saveza Francuske sa Zrinskim i Frankopanima (ali i ugarskim nezadovoljnicima u kontekstu urote), postoje veze između Francuske i hrvatskih velikaša. Jedna od tih veza dolazi preko Italije. Naime, kardinal Jules Mazarin, osoba koja je

⁵¹Rački, Franjo, *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*, JAZU, Zagreb 1873.str. 1-7.

⁵²Budak, Neven; Strecha, Mario; Krušelj, Željko, *Habsburzi i Hrvati*, Srednja Europa, Zagreb, 2003, str. 80-81.

⁵³Kurelac, Miroslav, " Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena", *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, No. 12-13, 2001.

imala stvarnu vlast u Francuskoj do punoljetnosti Luja XIV., svoju je karijeru započeo u službi pape Urbana VIII., a bio je i povezan s Antonijem Barberinijem, jednim od papinih nećaka, stoga nije mogao ne zapaziti veze što ih je papa imao i održavao s hrvatskom aristokracijom.⁵⁴ Papa prima potomke slavnih branitelja od Osmanlija, mladu braću Nikolu i Petra Zrinskog, a jedna se od nećakinja spomenutog kardinala Antonija Barberinija, Julia (Giulia) Ana, udaje za Frana Krstu Frankopana, markiza i šurjaka Petra Zrinskoga. Frankopani su ionako poznati u Rimu, pa tako i u Francuskoj, zbog navodnih rodbinskih veza s rimskom obitelji Frangipane, a još stotinjak godina ranije, u vrijeme bitke kod Pavije (1525.) tadašnji francuski kralj Franjo I. pismo za sultana Sulejmana Veličanstvenog povjerava upravo jednom Frankopanu.⁵⁵

I prije pregovora s Katarinom Zrinskom, koji zapravo započinju još dok je Nikola Zrinski živ, Luj XIV. je dobro obaviješten o prilikama u Ugarskoj i hrvatskim zemljama, zahvaljujući svom poslaniku u Veneciji, Pierreu de Bonziju. Luj XIV. još u vrijeme banovanja Nikole Zrinskog šalje jedan odred svojih vojnika kako bi pomogao pri obrani Međimurja od Osmanlija, a Luj XIV. je i novčano pomogao. U rujnu 1664. Katarina Zrinska boravi u Veneciji, gdje je posjećuje de Bonzi. Jednako postupaju i drugi ministri i poslanici, izražavajući poštovanje supruzi branitelja kršćanstva.⁵⁶ De Bonzi nudi Katarini svu pomoć koju joj može dati, a zauzvrat Katarina šalje svog sina da zahvali i u ime cijele njihove obitelji prenese izraze poštovanja francuskom kralju. Ovi uljudni izrazi poštovanja samo su uvod u pregovore koji će utjecati na budućnost francuskih veza s nezadovoljnicima u hrvatskim zemljama i Ugarskoj. Pritom je Katarina zamolila jednog francuskog kapucina, a svog dugogodišnjeg znanca, da bude posrednik i prevoditelj u razgovoru s de Bonzijem jer ona ne vlada sasvim dobro francuskim jezikom.⁵⁷ Ona poručuje francuskom poslaniku da Zrinski i njihovi istomišljenici smatraju kako car ne postupa ispravno s njima te da se žele staviti pod zaštitu Luja XIV. Također, smatraju da je car ljubomoran na njihov ugled i moć te se smatraju sposobnima dići bunu u Ugarskoj kako bi caru preoteli hrvatsko-ugarsku krunu.⁵⁸ Nadalje, Katarina ističe važnost zemalja svoga supruga, posebice luke u Bakru kamo se mogu iskrcati vojnici Luja XIV., ali i odakle hrvatski i mađarski vojnici mogu isploviti u pomoć Francuskoj, ako to bude potrebno. Preko nje, Nikola i Petar Zrinski poručuju kako su spremni ispuniti sve zahtjeve Luja XIV., ako bi on pristao na njihov zahtjev te nude da će kao

⁵⁴Orešković, Luc, *Luj XIV. i Hrvati: Neostvoreni savez*, Dom i svijet, Zagreb, 2000, str 35-37.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Isto, str. 59.

⁵⁷ Isto, str. 60.

⁵⁸ Isto.

jamstvo poslati svoje sinove jedince na dvor Luja XIV. No, Luj XIV. tražio je detaljnu analizu prilika u Ugarskoj, kao i dokaz da su braća Zrinski uistinu sposobna dići i održati pobunu koju bi on financirao i vojno pomogao.⁵⁹ Pregovori se zahuktavaju i teku sve do smrti Nikole Zrinskog, a poslanik je nekoliko puta tražio Zrinske osobno ili barem njihove poslanike koji bi došli na tajne pregovore.⁶⁰ Novi izvor informacija i nakana Zrinskih, ali i općenito prilika unutar Leopoldova carstva za Luja XIV. je vitez de Gremonville. Preko njega će teći direktni pregovori njegova kralja s Petrom Zrinskim (koji će se s njim i sastati u Beču), a de Bonzi će nastaviti biti posrednik preko kojeg će se kralju obraćati Katarina Zrinska.⁶¹ Luj XIV. tako poručuje urotnicima da se sada više nego ikada moraju pretvarati da su na carevoj strani te neka pričekaju povoljan trenutak u kojem će on proglasiti svoje neprijateljstvo sa carem i uzeti ih pod svoju zaštitu.⁶² Znakovito, Luj XIV. traži od Petra da se suzdrži bilo kakvih pregovora i saveza s Osmanlijama, budući da on kao *najkršćanskiji kralj* zasigurno ne bi podržao takav savez. Ovim je okvirno utanačen ugovor između Luja XIV. i Petra Zrinskog, ali on nikada nije potvrđen jer je kralj stalno oklijevao. Naime, u pitanju je bio sukob s Leopoldom I. oko Flandrije na koju su obojica, zapravo habsburških bratića (po majkama) polagala pravo, kao i oko španjolske baštine nakon smrti Karla II. koji je bio bez potomstva.⁶³ Jednom kad su se dvojica vladara među sobom dogovorila oko svega što je bilo sporno (u veljači 1668.), Luj XIV. više nije nudio izravnu pomoć urotnicima nego je njegov poslanik de Gremonville početkom rujna Petru Zrinskom saopćio kako više ne može računati ni na kakvu pomoć od strane Francuske.⁶⁴ Kako je to sročio Ferdo Šišić, *tako dovrši komedija koju je Gremonville gotovo četiri godine tjerao s ugarskim i hrvatskim nezadovoljnicima na svoju korist, a na njihovu propast.*⁶⁵

UKLJUČIVANJE FRANA KRSTE FRANKOPANA U UROTU

Iako je već prije odvagivao druge mogućnosti, Petar Zrinski tek se sada zaista okreće ostalim europskim silama kod kojih je mogao tražiti pomoć. Uz njega je bio zet, erdeljski knez Franjo Rakoczy uz kojeg se nadao dobiti pomoć od Poljske, posebno nakon što mu je te 1669. odbijen zahtjev za dodjelom karlovačkog generalata. I tu na urotničku scenu stupa

⁵⁹ Isto, str. 61-63.

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Isto, str. 64-65.

⁶² Isto, str. 70.

⁶³ Isto, str. 82.

⁶⁴ Isto, str. 78-80.

⁶⁵ Mijatović, Anđelko, *Zrinsko-frankopanska urota*, Alfa, Zagreb, 1992. str. 83.

mladi Fran Krsto Frankopan koji dotada (barem kako tvrde izvori⁶⁶) nije bio sasvim upoznat s urotničkim djelovanjem Petra Zrinskog. Budući da je bio vješt u talijanskom jeziku, a vrlo vjerojatno i u francuskom, Petar Zrinski od njega traži da na talijanski prevede pismo za poljskog kralja Mihajla Wisnioweckog. Naime, nastojao je onemogućiti ženidbu kralja sa sestrom cara Leopolda, Eleonorom te mu je predlagao savez s Ugarskom i hrvatskim zemljama. No, kralj se oglušio na ove molbe i ipak se oženio nadvojvotkinjom, a ugarski su velikaši nagovarali Petra na savez s Osmanlijama, kojem se on do tada izričito protivio. Ipak, u proljeće 1669. stupa u vezu s Osmanlijama i šalje svoja tri poslanika, kapetane Bukovačkog, Franju Pogledića i Franju Berislavića u studenom 1669. u Osmansko Carstvo. Za ovu su "misiju" Bukovačkog, ostalih dvaju kapetana i njihove pratnje znali i kapetani Juraj Malenić i Gašpar Čolnić, a iz Bosne je samo Bukovački s jednim pratiocem otišao u Solun.⁶⁷ U prosincu te godine Bukovački dolazi pred sultana s vrlo konkretnim ponudama, između kojih valja istaknuti sljedeće:

- 1. Ugarska i Hrvatska dolaze pod pokroviteljstvo sultanovo, te plaćaju godišnji danak od 12. 0000 talira, koja se svota nikad ne može povećati; u ime sultanovo vladat će Ugarskom i Hrvatskom Petar Zrinski i njegovi potomci. Po izumrcu njegova koljena, Ugarska i Hrvatska izabrat će same sebi novu dinastiju, što ima sultan potvrditi.*
- 2. Sultan ima priznati Hrvatskoj i Ugarskoj staru slobodu i ustav.*
- 3. Zrinskoga će pomagati budimski paša s 30. 000 momaka, a ustreba li i čitava turska vojska.*
- 4. Gradove koje će turska vojska oteti Nijemcima, predat će Turci Mađarima i Hrvatima.*
- 5. Mjesto Apafyja bit će postavljen erdeljskim knezom Franjo Rakoczy, zet Petrov.⁶⁸*

Osmanlijski čelnici bili su vrlo zatečeni takvom ponudom jer nisu bili sigurni radi li se o zamci ili trenutnom raspoloženju Zrinskog. Pogotovo jer su ovakvi uvjeti vrlo vjerojatno bili iznenađujući za Osmanlije, naročito kada su uzeli u obzir da ih psotavlja jedan Zrinski, pripadnik obitelji koja se stoljećima borila, između ostalog, protiv toga da hrvatske zemlje i Ugarska ne postanu vazalne zemlje Osmanskog Carstva. Ipak, prema Bukovačkom su se

⁶⁶ Iščitavajući pisma Petra Zrinskog koje je objavio Rački, ni u jednom trenutku ne nalazimo direktno spominjanje upletenosti Frana Krste Frankopana u Urotu. Čini se kako je itekako bio svjestan teškog položaja hrvatskih zemalja, ali i svoje obitelji u Leopoldovom Carstvu, ali u Urotu se izravno ne uključuje sve do prevoditeljske djelatnosti 1669.

⁶⁷Mijatović, Anđelko, *Zrinsko-frankopanska urota*, Alfa, Zagreb, 1992.str. 87.

⁶⁸ Isto, str. 88.

lijepo odnosili, pa je on uputio pismo Petru Zrinskom u kojem navodi kako smatra da je savez s Osmanlijama gotova stvar:

Premilostivi gospodaru!

Javljam Vašoj preuzvišenosti, da sam čil i zdrav stigao na ovaj dvor, gdje su me primili s osobitim poštovanjem i prijaznošću. Kad sam pak saznao do prvih turskih dostojanstvenika, da se namjerava svom turskom silom uništiti Vašu obitelj i cijeli naš narod, smatrao sam za pametno, da osiguramo svoj opstanak za sva vremena, te sam i polučio tako dobre uvjete za uzveličanje Vašega uzvišenog doma i za dobro domovine, da se od radosti ne mogu izraziti. Sada trebam po sultanovu nalogu na Kandiju k velikom veziru, a odanle ću se vratiti amo, da sve konačno uglavim. Dotle neka bude Vaša preuzvišenost vesele duše, a ja ću odmah u domovinu, čim obavim svoje poslove.⁶⁹

I sam je sultan oklijevao, pa je poslao Bukovačkog na Kandiju (Kretu) k velikom veziru. Međutim, o ovim je zbivanjima carskog poslanika Casanovu informirao tumač Jonaiki Panajotti, a Casanova je o svemu obavijestio dvor u Beču.⁷⁰ Tako je Leopold doznao za naum urotnika i prije nego se išta konkretno dogodilo. No, veliki je vezir Porti predložio da Zrinski kao jamstvo pošalje svog sina kao taoca ili da preda Osmanlijama neki grad kao zalog svoje vjernosti, a u međuvremenu neka se Zrinskom napiše ljubazno pismo u kojem će ga sultan nagraditi vojničkim častima i iskazati mu svoju naklonost.⁷¹ I tako je Bukovački krenuo u domovinu bez ikakva konkretna odgovora, stoga misija nije bila uspješna, o čemu je Casanova dakako izvijestio cara, ali ipak se strahovalo od eventualnog osmanlijskog napada, stoga se počelo raspravljati o tome da se Zrinskog zauvijek ukloni.⁷²

Usprkos brzom otpravljanju iz Soluna, Bukovački je bio uvjeren da osmanska pomoć stiže na proljeće, da je vojska već pripravna te da sultan samo treba izdati svečani hatišerif kojim će potvrditi svoje odluke, a to je, zajedno s udvornim pismom bosanskog paše ponukalo Petra Zrinskog i Frana Krstu Frankopana na poduzimanje nešto ekstremnijih koraka u razvoju njihove zavjere. Konkretno, o Frankopanovim pothvatima i zanosu govori njegovo pismo što ga je 9. ožujka 1670. iz Novigrada kod Karlovca uputio kapetanu Čolniću:

⁶⁹ Isto, str. 88-89.

⁷⁰ Isto, str. 89.

⁷¹ Isto.

⁷² Isto, str. 89.

Plemenitom i poštovanom kapitanu Čolniću vunih mile i vitežke ruke da se ima dati, Sredičko.

Lipo i drago pozdravljenje, moj kapitan knez Čolnić! Hvala budi gospodinu Bogu, da naši ljudi s dobrim opravkom došli jesu. Prijel sam od glavara list, da taki tamo šetujem, da volje imamo insurgavati, zato dnevom i noćju tamo budem potezal, da s tim prvlje početak učinimo. Ja sam zevsima spraven skupa i zmojimi, i komaj čekam da naše kape s čalmami pomešamo, a tako mi Boga, da krilaki budu frkati po zraku. Vu oveh krajeh vse znaju za prišastje Bukovačkoga, i od straha ne znaju kamo se postaviti. Ovu noć jesu odpravili z Karlovca kurira vu Gradac, ter potrebuju na pomoć regemente, ali ni otkuda vazeti; med tem toga dojdemo im na vrat. Meni se groze, ali ne smidu popast, i danas mimo Karlovca hoću projti, samo deset za hrptom; imam njih 300 dobro oboružanih, s kojimi ne bojim se karlovačkih žaberov; ar vredni ljudi, ti mi nehte zabaviti, kramari pako i cifraki nehte smiti i pokazati se. Ovoga puta hoćemo dokonjati, kako i kada imamo udriti, i ako potribno bude, hoću i sam do paše bosanskoga pojti za bolje govorit i utvrdit dugovanje našem početku. Ufam se u Boga da nam na dobro hoće izajti; listor da taki od prvice po glavi udarimo našim suprotivnikom, ni časa nedamo da se plundraši sprave. Ako me bude glavar hotel posluhnuti, na moju veru, dobro bude, i na se hoću vse breme uzeti, ar znam, kako i s kim putem bude potribno s Nimci baratati. Bil bi od srca rad se s kapitanom Bukovačkim zastati, ali, budući takove ordinacije, dobro je učinil da se zavrnu. Ne dvojim, da v.m. jeste obilno govorili i oznanili od strane moje vernost i službu čestitomu caru i kako marljivo i tvrdo obdrživam naše dokonjanje, i da stanovito pomankati ne ću, niti drugom dati odmaknuti. Za sada ne znam drugo v. m. obznaniti, doklam z glavarem dogovora ne učinimo, nego bog v. m. zdravo drži, i vam priatelj i rad služit jesam, ostajući prijatelj i vsako doba rad M. F. F. G. T. Novigrad 9 marca 1670.⁷³

Dakle, Frankopan oduševljeno pozdravlja savez s Osmanlijama, jedva čeka da zajedno udare protiv Austrijanaca, a u čitavom tom zanosu oduševljeno izjavljuje kako bi i sam pošao bosanskom paši ako je potrebno. Osim njega, Zrinskom je pristupio i Orfeo Frankopan koji će pripremati ustanak u Primorju, dok je sam Fran Krsto trebao voditi ustanak na području hrvatskih zemalja. Tako je 18. ožujka otputovao u Zagreb gdje je trebao pozvati građane na ustanak, a 21. ožujka Petar mu piše kako se treba čuvati karlovačkog generala koji je dobio zapovijed da ga uhvati:

⁷³Rački, Franjo, *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*, JAZU, Zagreb 1873, str. 69.

Mein Herr Brueder! Jezt ist der Rudolph, Mein Stallmeister, von dem Graffen von Tattenpah zurückhomben, welcher mir alle anschläg entdökht, dass nemblich 2 Regimente nacher Carlstatt, 2 nach Copreiniz, ynd aines nacher Pettau geben sollen; derohalben vmb Gottes willen, habt ein wahtsambes aug auf Sy, in deme Ir gelegenheit habt in Crain auspahenynd nachforschen zu lassen; vnder dessen schliesst alles mit denen Wallahen, yud haltet Sy Beyvns Vest, damit, wan disse Regimente marchieren, Sy Wallachen alsobaldten auf den Gränizen zusammen komben sollen, weill es anderss nicht sein kan. Schreibt vmb Gottes Willen dem Wukowatski, dass Er vnss nicht verlassen, sondern vmb Carlstatt, vad bey Verovitiza Allarma mache, vnd einfalle; vmb dardurch die Gränizer zu divertieren, vnd dass sy disseits nicht zu hilff komben mögen. Disses aber muess in uno instanti geschehen. Von Canischa habe ich allein gen 4 in 5m Mann mich zuuersichern, welche Grätz überrampeln kundten ; die Werkhstöllung disser sachen muess lengss in 14 Tagen geschehen dan hernach würdt kein Gelegenheit sein disses zuuollziehen. Ach Mein Gott, dass man so langsamb in der Türkhey hierzue würkhen thuet.

Wegen des Herrn Bruedern ist ein Befelch an den Generaln abgangen, dass Er Euch fangen solle; derowegen hüetet Euch, vmb Gottes wilten, vad schreibt dem Wukovatzki, dass Er helffen vad beyspringen, auch dass Er den Canischerischen zueschreiben wolle, auf dass Sy, vmb Gottes Willen, Eyllandts zu mir stossen sollen, weillen disse impressa hernach nicht würdt mit solcher Gelegenheit vorgenomben werdtten können. Vmb Gottes Willen seyey vigilant vnd gescheydt; disser Brief möchte sousten den Wukhovatzki vmb sein Leben bringen; vnd wan Ich wegen Euerer ynd seiner Langsambkeit vmbkhombe, So seyey Ir auch verlohren. Sovill habe ich dem Herrn Brueder erindern, vnd so lang ich Lebe Verbleiben wollen. Cziakatur 21 Martii 1670. Treuer Knecht C. Peter a Zrin.⁷⁴

Zrinski se žali na sporost Osmanlija te dodatno upozorava Frankopana da se čuva i da piše Bukovačkom da mu dođe u pomoć i da poruči Osmanlijama iz Kaniže da mu se što prije priključe. Frankopanu poručuje da bude vrlo oprezan prilikom slanja pisma, jer bi to pismo Bukovačkom moglo doći glave, a i napominje kako bi njihova sporost mogla upropastiti njega samoga, što bi značilo i propast Frankopana i Bukovačkog.⁷⁵

Frankopan je i dalje radio na pripremi oružanog ustanka, dok je Zrinski, vidjevši da osmanska pomoć ne stiže, počeo razmišljati o rješavanju sukoba s carem mirnim putem te je

⁷⁴Rački, Franjo, *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*, JAZU, Zagreb 1873, str. 96.

⁷⁵Mijatović, Anđelko, *Zrinsko-frankopanska urota*, Alfa, Zagreb, 1992., str. 92.

zamolio zagrebačkog biskupa Martina Borkovića da bude posrednik između njega i dvora.⁷⁶ Međutim, i Borkovićev je trud bio uzaludan te je sada dvor (na čelu s carem), nakon što su iznesene pritužbe Petra Zrinskog, bio sve više uvjeren da Zrinski sprema zavjeru s Osmanlijama. Ono što je pogotovo uzrujalo Leopolda I. bila je činjenica da Zrinski otvoreno pregovara s njim kao sa sebi ravnim, te je bez odlaganja odlučio kako je vrijeme da se urotnici napokon kazne. Tridesetog ožujka izdaje proglas na hrvatskom kojim Petra proglašava izdajnikom, zapljenjuje mu imanja te ga skida s banske časti, a glavu mu ucjenjuje na pedeset tisuća forinti. Ipak, postoji dodatak prema kojem će se svim njegovim pristašama oprostiti, ako se na vrijeme obrate caru.⁷⁷

UHIĆENJE, SUĐENJE I SMAKNUĆE ZRINSKOG I FRANKOPANA

I dok su Petrovi posrednici bili u Beču, Frankopan je aktivno organizirao pobunu. Po dolasku u Zagreb, pozvao je na Markovom trgu građane Gornjeg grada na odanost Zrinskom. Međutim, Kaptol na to nije htio pristati zbog sporova sa Zrinskim, iako je Frankopan bio uporan.⁷⁸ Otuda je otišao u Brezovicu te stao pripremati okolno plemstvo za sabor u Zagrebu 24. ožujka, na kojem je otvoreno zagovarao savez s Osmanlijama kao manje od dva zla (smatrao je kako je osmanlijska vladavina ipak manje zlo od vladavine Habsburgovaca) te je zaprijetio da će popaliti one koji se ne poklone Petru Zrinskom.⁷⁹ Međutim, uskoro je i Frankopan vidio kako nema odgovora od Osmanlija, a tu je bila i prijetnja u vidu karlovačkog generala Herbersteina koji je odmah reagirao na Frankopanove aktivnosti. Pred jačim neprijateljem Frankopan se najprije povukao u Zagreb, a zatim i u Čakovec. Kako pomoć nije stigla ni sa koje strane, pa ni od budimskog paše kojem su se obratili, urotnici su zaključili da im je svaki otpor bezuspješan. Budući da je carska vojska bila spremna napasti Međimurje, Zrinski i Frankopan se, nakon bezuspješnih pregovora, upućuju u Beč, kako bi se izravno dogovorili s carem. Zanimljivo, Frankopana se u tom trenutku smatralo glavnim začetnikom urote u Hrvatskoj, jer je Herberstein zaplijenio i u Beč dostavio njegovo pismo koje je napisao kapetanu Čolniću, a smatralo se da su on i Katarina nagovorili Petra na daljnje djelovanje.⁸⁰ Kada su 13. travnja Zrinski i Frankopan napustili Čakovec i krenuli prema Beču, carski general Spankau upao je u Međimurje i krenuo prema Čakovcu. Gotovo svi njihovi pristaše koji su za njima ostali u Hrvatskoj predali su se, a uskoro je krenulo i pljačkanje njihovih posjeda. Po dolasku u Beč, njih su dvojica uhićeni i stavljeni u kućni

⁷⁶Isto.

⁷⁷Isto, str. 94.

⁷⁸Isto, str. 95-96.

⁷⁹ Isto, str. 96.

⁸⁰Isto, str. 98.

pritvor, a potom je uslijedila istraga.⁸¹ Navođeni su da optužuju jedan drugoga, ali pritom niti jedan nije htio priznati pravu krivicu, a pogotovo Petar Zrinski koji je tvrdio da je Frankopan svemu kriv jer ga je zavela njegova mladost i vatreni temperament.⁸² Kako je istraga uznapredovala, dogovoreno je kako će se protiv Zrinskog i Frankopana pokrenuti parnica koja će se voditi u Bečkom Novom Mjestu, kamo su ubrzo bili premješteni u rujnu 1670. Krajem travnja iduće godine njihovo je suđenje dovršeno, a presuda je bila smrt odsijecanjem glave i desne ruke. Kada je saznao za presudu, Frankopan je pisao caru, tražeći da ga pomiluje i govoreći kako je bio prevaren i zaveden:

Sacratissima caes, reg. maiestas, domine domine clementissime! Prae horrore tremendae maiestatis vestrae sententiae vix calamum regere possum; desunt mihi vires, clementissime imperator! pro debito submissum conceptum formandi ad eliciendam scintillam unam augustissimae clementiae et pietatis christianae. Unde humillime rogo, hanc spiritu languido confectam supplicationem connaturali sua benignitate perlegere clementissime dignetur.

En genu flexus procido ante angustissimum thronum sacrat. maiestatis vestrae, et lacrymis defluentibus, incessantibusque singultibus rogo per quinque vulnera Christi, per merita deiparae virginis omniumque sanctorum, dignetur maiestas vestra parcere unico iuventutis meae delicto et imaturi iudicii transgressioni. Respiciat, clementissime imperator! suo gratiosissimo oculo floridam aetatem meam, quam imperative perdere debeo. Ponderet, clementissime imperator! me miserandum unicum familiae meae superstitem extare, quae ab olim, innumerabilibus annis, augustissimae suae domui totique christianitati incontaminata fidelitate ac devotione semper inservivit; et in quantum merita maiorum non sufficiant nec mea personalia, deum testor, fidelissime praestita servitia maiestati vestrae sacratissimae, perficiat incomparabilis et ubique terrarum depraedicata clementia et misericordia maiestatis vestrae; et me, iam mortuum, ad vitam restituere gratiosissime concedat.

Non abhorreo mortem in exequendo mandato maiestatis vestrae sacratissimae et contestanda immutabili devotione mea erga meum clementissimum dominum; semper enim paratus essem ad minimum maiestatis vestrae sacrat, nutum ultimam guttam sanguinis mei profundere. Sed, clementissime imperator! contremisto in sola contemplatione ignominiosissimi transitus ex hac vita per manus sicarii. Eheu me miserum et infelicem; utinam nunquam natus vel iam ante e vivis deletas fuisset!

⁸¹Isto, str. 104.

⁸² Isto, str. 106.

Clementissime imperator ! Carolus ille magnus in comprobationem suae immensae bonitatis et misericordiae exclamare solebat: „vellem et mortuos ad vitam evocare." Non minor in maiestate vestra sacratissima cognita et comperta semper fuit clementia. Nunc, clementissime imperator! exerceat gloriosissimam magnanimitatem suam in resuscitando miserime perituro. Agnoscam vitam et esse meum totaliter debita post deum misericordiae maiestatis vestrae; sacrosancte spondeo, nec in posterum mihi sed maiestati vestrae vivam devotissime. Gratia, pietas, misericordia, clementissime imperator! Hae solum vice, per sacratissimam trinitatem obtestor, transeat a me calix iste; impossibile enim est, ut spatio aliquot horarum, viribus et spirita derelictus, animae saluti ad sufficientiam providere valeam.

Clementissime imperator! suscipiat flebiles deprecationes meas, et gratiam vitae in qualemcunque aliam poenam pro libitu benignissime commutare dignetur.

Vellem, clementissime imperator! plura perscribere et misericordiam implorare; ast prae lassitudine miser nequeo Finio; ac vitam et finem vitae meae maiestatis vestrae sacr. clementiae et pietati submitto et committo, capiens vivere et mori maiestatis vestrae sacr. humillimus servus et fidelissimus subditus, umbra mortis, Franciscus Frangepani.

P. S. Die martis hora sexta noctis: in potestatem iudicii civitatis hodie consignatus sum et pro die iovis proximo ad mortem mig deus et gratia maiestatis vestrae sacr. his superresiduis horis me redemerit. Neostadii 28 aprilis, hora 11 noctis 1671.

Priepis u knjižnici jugoslav. akademije u Zagrebu. (bilješka Franje Račkog)⁸³

Frankopan od cara traži da se obazre Vaše veličanstvo svojim milostivim očima na moje cvatuće doba, u koje mi je tako rano umrijeti, promotrite, milostivi care, da sam tužan posljednji član one obitelji koja toliko i toliko godina služi prejasnoj austrijskoj kući, neoskrvnjenom vjernosti i odanosti.⁸⁴ Naime, Frankopan aludira na svoju mladost (u tom mu je trenutku 28 godina), a i posljednji je potomak obitelji Frankopan koja je stoljećima vjerno služila Habsburgovcima te bi bila velika tragedija da njegov rod izumre. Frankopanovo pismo caru Leopoldu I. otkriva nastojanja mladog čovjeka, koji je svjestan važnosti svoje obitelji i njezine prošlosti i želi sačuvati vlastiti život poniznim preklinjanjem, a čitavo pismo odiše lirskim tonom. Ovo bi se pismo pomalo moglo kositi s nacionalnim mitom o Zrinskom

⁸³Rački, Franjo, *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*, JAZU, Zagreb 1873, str. 548-549.

⁸⁴ Mijatović, Anđelko, *Zrinsko-frankopanska urota*, Alfa, Zagreb, 1992., str. 111.

i Frankopanu kao herojima i mučenicima koji su hrabro i bez oklijevanja prihvatili smrtnu presudu koju je donio car Leopold I., ali kao što je već naglašeno, pismo nam otkriva Frankopana kao osobu od "krvi i mesa" koja želi spasiti vlastiti život, ali i spasiti svoju obitelj od izumiranja. Prema tome, pismo svakako ne umanjuje tragediju koju je prouzročilo smaknuće Zrinskog i Frankopana.

Međutim, smrtnu se presudu nije moglo izbjeći te uvečer, 29. travnja, Frankopan piše oproštajno pismo svojoj supruzi Juliji, na talijanskom jeziku. To pismo, iako puno manje poznato od onog kojeg je Petar Zrinski napisao svojoj supruzi, Ani Katarini, nije ništa manje lijepo sročeno te predstavlja najdublji izraz Frankopanove ljubavi i brige za očito voljenu suprugu koju za sobom ostavlja, kao i za rođaka Orfea s kojim se putem tog pisma također oprašta:

Predraga i preljubljena Julijo, moja draga!

Pošto mi je voljom neba i Božjom odredbom prijeći iz ovog svijeta u drugi, da tako dadem zadovoljštinu za počinjene uvrede proti carskom Veličanstvu premilostivog gospodara, htjedoh te iz srca da zagrlim ovim redcima i reći ti posljednji s Bogom, moleći te, ljubezna Julijo, da mi za Božije milosrđe oprostiš kršćanskom blagohotnosti, budeš li radi moje neobzirnosti morala trpjeti uvreda i muka. Isto te tako molim, draga Julijo, da mi oprostiš svaku i najmanju uvredu koju sam ti nanio, otkad smo se uzeli. Ja ti sa svoje strane praštam od sveg srca i sa svom dušom i zaboravljam na svaki povod nesporazumljenja, što si ga meni prouzročila, ma da jest bio tek posljedica tvoje čiste i prave ljubavi spram mene. Opraštam se od svih rođaka i prijatelja mojih i preporučam ti se za jedne zadušnice za moju dušu. Nadam se, da će ona za nekoliko sati uživati božanski pogled milošću i pomoću Božjom. Moja draga Julijo! Želio bih iz sve duše, da ti uzmognem ostaviti posljednji spomen svoje najdublje ljubavi, ali sam gol i siromah. No zamolio sam Njegovo Veličanstvo, da se naspram tebi iskaže veledušnim po svojoj prirodnoj dobroti i milost, pa s toga ni ne sumnjam, sa ćeš osjetiti dokaze tog slavnog veledušja. Opraštam se također s Orfeom i molim ga, da mi oprosti, štogod sam mu na žao učinio, te ga zaklinjem ljubavlju, koju mi je vazda iskazivao, da zamoli oprostjenje najponiznijom molbom od Njeg. Veličanstva cara, ako ga je čimuvrijedio, što bi dalo povoda srdžbi, Vrata milosti neće mu biti zatvorena, a može dapače da bude dionikom koje carske blagodati, za što smjerno zamolih Njeg. Veličanstvo. Neka mi ne zamjeri, što mu ne ostavljam nikakve uspomene, jer nemam ništa njega dostojna. Tijem, draga moja Julijo, s Bogom! Ja sam na ovom svijetu bio odan muž, a na drugom bit ću ti

najvjerniji posrednik kod Boga. Ostajem za uvijek, moja draga Julijo, tvoj najljubljeniji i najvjerniji muž

U Wiener Neustadtu 29. travnja 1671.

Franjo Frankopan

P. S.

Ako bi sluga Bernardin došao k tebi, preporučujem ti ga, moja draga Julijo, za ljubav moju i za vjernost, kojom mi je služio.⁸⁵

Prije pogubljenja Zrinskom i Frankopan su dozvolili kratak susret prilikom kojeg su se oprostili jedan od drugoga, a sutradan, 30. travnja, imala se u Bečkom Novom Mjestu izvršiti smrtna presuda. Primivši vijest o carevu oprost odsijecanja desne ruke, na stratište je *o devete ure*⁸⁶ najprije stupio Zrinski, a nakon njega je pogubljen i Fran Krsto Frankopan. Krvnik koji je bio zadužen za pogubljenje, njegovu je glavu odrubio tek drugim udarcem, a okupljena svjetina (preko tisuću ljudi) bila je bijesna na takav način pogubljenja, budući da se okrivljenik tako muči te je isti, pod optužbom da je pijan, završio u zatvoru. Nakon pogubljenja, Zrinski i Frankopan pokopani su u crkvi sv. Mihovila u Bečkom Novom Mjestu, zatim su bili sahranjeni na groblju župne crkve, a odatle su preneseni u zagrebačku katedralu tek u travnju 1919. godine. Ovaj *nesretni konac toli dvaju uglednih ljudi*, kako javlja mletački poslanik u Beču⁸⁷, predstavlja definitivni kraj obitelji Frankopan i Zrinski, koje, od careve odmazde, nije mogao spasiti ni ugled što su ga njihove obitelji, a i oni sami, stoljećima gradili u Europi.

⁸⁵ Isto, str. 114., talijanski izvornik: Rački, Franjo, *Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana*, JAZU, Zagreb 1873, str. 551-552.

⁸⁶ Isto, str. 115.

⁸⁷ Isto, str. 117.

4. ZAKLJUČAK

Od svojih početaka, pa sve do 1671., odnosno do svog kraja, velikaška je obitelj Frankopana stekla velik ugled te zauzela važno mjesto među najprije hrvatskim, a onda i europskim plemstvom. Osim ugleda, stekli su naslove, bogatstvo i posjede, a njihova im je vojna vještina i sposobnost da se odupru osmanlijskim osvajanjima možda ponajviše priskrbila ugled i divljenje ostatka Europe.

U razdoblju koje se istraživalo, dakle sve od kraja 16. stoljeća pa do smrti Frana Krste Frankopana, obitelj je spala na preostalu tržačku granu, ali njezin se ugled nije ništa smanjio jer su njezini pripadnici, u prvom redu hrvatski ban Nikola IX., njegov brat Vuk II. Krsto te Vukovi sinovi, a posebno najmlađi, nesretni Fran Krsto Frankopan, svojim djelovanjem ostavili neizbrisiv trag u hrvatskoj, ali i u europskoj povijesti, budući da je čitava Europa znala za velikaški rod, povezan s rimskim plemstvom, koji se tamo negdje na istoku, u blizini divlje granice s Osmanskim Carstvom hrabro bori da čitava Europa ne bude poharana. Dnevnik Vuka Frankopana, pa i osobna, gospodarska te poslovna pisma što su ih on, njegov brat i sinovi upućivali i dobivali, svjedoče o osobama koje, premda iz malog prostora kao što su bile hrvatske zemlje u usporedbi s ostatkom Europe, ni po čemu ne zaostaju za trenutnim europskim zbivanjima i običajima, što svjedoči njihova orijentiranost na Europu, a posebice na ono područje koje danas klasificiramo kao Srednju Europu. Takvoj je orijentiranosti prije svega pogodio smještaj njihovih primorskih posjeda, odakle su se još puno prije 17. stoljeća povezali plemstvom zemalja na Apeninskom poluotoku, posebice s Mlečanima te Vatikanom, a brak Frana Krste Frankopana s Julijom di Naro, nećakinjom uglednog kardinala Barberinija, bio je samo potvrda te višestoljetne veze Frankopana s talijanskim državama i plemstvom. Također, veze i ugled koji su uživali u zemljama austrijske krune duguju u tom razdoblju ponajviše ženidbenim vezama (dva braka Vuka Krste s pripadnicama austrijskog plemstva), ali i diplomatskoj i vojnoj vještini, iako su s austrijskim časnicima i zapovjednicima na Vojnoj krajini često ulazili u sukobe, upravo zbog tog ugleda i sasvim prirodne želje da oni budu na visokim pozicijama unutar Vojne krajine te da vode obranu hrvatskih zemalja, Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva i čitave Habsburške Monarhije onako kako to oni znaju i umiju.

Ipak, iako se do danas mnogo toga otkrilo i rasvijetlilo, neke teme o Frankopanima 17. stoljeća ostaju nejasne. Primjerice, i dalje ne znamo mnogo podataka o bratu Vuka Krste, Jurju, kao ni o njegovim sinovima, Gašparu i Jurju. Posebice se malo zna o ženskoj liniji koja ipak nastavlja postojati neko vrijeme nakon smrti posljednjeg muškog Frankopana, a to je linija koja se održava kroz unuku Vuka Krste i kćer Jurja Frankopana, Julianu, udanu u obitelj Auersperg, u čijem je posjedu kasnije bilo Vukovo imanje Brežice. O Juliani se dosta toga zna, zahvaljujući fondu obitelji Attems, ali bi valjalo podrobnije istražiti novootkrivene dokumente iz Štajerskog zemaljskog arhiva u Grazu i približiti hrvatskoj historiografiji i ovog ženskog potomka obitelji Frankopan.

Za kraj ćemo se osvrnuti na važnost posljednjih dvaju Frankopana, Frana Krste i njegove sestre Ane Katarine (kojoj se također tek u posljednje vrijeme priznaju pripadajuće zasluge), na kojima je očito bio fokus u ranijoj hrvatskoj historiografiji i koje je hrvatska tradicija, naročito nakon konstrukcije nacionalnog mita o Zrinskom i Frankopanu kao braniteljima hrvatske samostalnosti, toliko slavila i poglavito se bavila njima, da se danas čini kako su ostali članovi njihove uže obitelji ostali relativno nepoznati, pa i zaboravljeni. Fran Krsto Frankopan prije svega je bio mlad i obrazovan čovjek iz plemićke obitelji, svjestan svog ugleda i položaja, ali isto tako svjestan i načina na koji Habsburgovci postupaju s hrvatskim zemljama, njegovom obitelji i častima za koje je mislio da mu po pravu pripadaju, kao i s posjedima koji su davno oteti njegovoj obitelji, poput Senja. Njegov nacionalni osjećaj, ako o nečemu takvom i možemo diskutirati u 17. stoljeću, vrlo je vjerojatno nadilazio granice njegove domovine te se osjećao dužnim prikloniti onima koji su u sličnom položaju kao on te koji će mu pomoći da ispravi nepravde koje su Habsburgovci uzrokovali od svog dolaska na vlast u hrvatskim zemljama. A kako je osoba koja je zastupala svoje, a i Frankopanove najbolje interese u tom trenutku bio njegov šurjak Petar Zrinski, Frankopan je svim srcem pristao uz zavjeru i potencijalni ustanak koji im je, na kraju, presudio. Njegovo pismo caru Leopoldu otkriva mladu osobu koja žali svoj mladi život, ali i nesretnu sudbinu njegova roda koji će izumrijeti, a koji je stoljećima na predziđu kršćanstva, vjerno branio svoje, ali ponajprije interese čitave Europe, koja im nije uvijek na pravi način bila zahvalna za tu žrtvu, kao što se moglo vidjeti na primjeru Luja XIV. koji je Zrinske i ostale urotnike izigrao i ostavio onda kada su bili gotovo sigurni u njegovu pomoć. Prema tome, ugled što su ga Frankopani stekli bio je velik i iskazivalo im se potrebno poštovanje, ali to nije sprečavalo iste te koji su im poštovanje iskazivali da ih puštaju da se sami bore s časnicima na krajini te da sami odolijevaju centralističkoj i ekspanzionističkoj politici Bečkog dvora. Međutim,

jednom kada je moć Zrinskih i Frankopana uništena, čitava se Europa s pravom više bojala osmanske najezde, nego kad su bili sigurni da njihove granice čuvaju Zrinski, Frankopani, pa i ostali zaslužni hrvatski i ugarski plemići.

Istraživanja poput ovog trebala bi u budućnosti upoznati javnost, ali i samu povijesnu struku s važnošću promatranja Frankopana u europskom kontekstu, a time bi se dobila puno šira slika tragičnog nestanka ove velikaške obitelji koja u europskom kontekstu nije bila ništa manje važna nego u kontekstu Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva.

5. IZVORI

A) Neobjavljeni

STEIERMÄRKISCHES LANDESARCHIV GRAZ (StLA), A. Lazarini, Familie, K. 8, H. 166, Frangepani, F-I, Republika Austrija, Štajerski zemaljski arhiv u Grazu, Graz

B) Objavljeni

Laszowski, Emilij, Dnevnik grofa Vuka K. Frankopana iz god. 1648. i 1649. u: Starine, Knj.40 (1939), str. 75-102. JAZU, Zagreb 1939.

Laszowski, Emilij, Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana, JAZU, Zagreb 1951.

Lisičić, Vesna, Pisma kažu... Rukopisi na francuskom jeziku u ostavštini grofova Zrinskih, Srednja Europa, Zagreb, 2009.

Lopašić, Radoslav, Spomenici Tržačkih Frankopana u: Starine, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892.

Rački, Franjo, Izprave o uroti bana P. Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana, JAZU, Zagreb 1873.

6. LITERATURA

Budak, Neven; Strecha, Mario; Krušelj, Željko, Habsburzi i Hrvati, Srednja Europa, Zagreb, 2003.

Davies, Norman, Europe: a history, Pimlico, London, 1997.

Horvat, Zorislav, Pregled sačuvanih nadgrobnih ploča Krčkih knezova Frankopana, Senjski zbornik : prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu, Vol. 32 No. 1, 2005.,str. 52.

Klaić Vjekoslav, Povijest Hrvata, peta knjiga, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1980.

Kurelac, Miroslav, Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena, Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin, No. 12-13, 2001.

Lopašić, Radoslav, Oko Kupe i Korane: mjestopisne i povjestne crtice: sa dvadeset i tri slike i jednom zemljopisnom kartom, dopunio Emilij Laszowski, Matica hrvatska, Zagreb, 1895.

Margetić, Lujo, Tragedija Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana u svjetlu habsburške politike prema Hrvatskoj u: Fluminensia: časopis za filološka istraživanja, Vol. 3 No. 1-2, 1991.

Markiz DoimoFrangipane – Saša Potočnjak, Prilog istraživanju arhivske građe o Franu Krsti Frankopanu u:Fluminensia, časopis za filološka istraživanja god. 22 (2010) br. 1, str. 45-65.

Mijatović, Anđelko, Zrinsko-frankopanska urota, Alfa, Zagreb, 1992.

Nataša Štefanec, Država ili ne, Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici, Srednja Europa, Zagreb 2011.

Orešković, Luc, Luj XIV. i Hrvati: Neostvareni savez, Dom i svijet, Zagreb, 2000.

Pelc, Milan, Sibila Katarine Zrinske, AGM, Zagreb, 2017.

Skupina autora, Putovima Frankopana. Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji / Srdoč-Konestra, Ines ; Potočnjak, Saša (ur.). Rijeka: Primorsko-goranska županija ; Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, 2018.

Skupina autora, Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji: Monografija, Primorsko-goranska županija, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2018.

Strčić, Petar, Vončinin genealoški, onomasiološki i kronološki pristup Franji Krsti Frankopanu u: Kolo 2, 2002.

Šišić, Ferdo, Povijest Hrvata, Marjan tisak, Split, 2004.

7. MREŽNI IZVORI

Vuk II Krsto Frankopan, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 18. srpnja 2021., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6310>

Fran Krsto Frankopan, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 25. srpnja 2021.,

<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6288>

Juraj IV Frankopan Tržački, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 19. srpnja 2021.,

<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6297>

Zrinski, Ana Katarina. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. pristupano 20. srpnja 2021., <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67469>

Tridesetogodišnji rat. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. pristupano 15.7.. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62253>

Vestfalski mir. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 16. 8. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64409>

Nikola IX Frankopan, Hrvatski biografski leksikon, pristupano 11. rujna 2021., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6304>

nasljedne zemlje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 9. 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43040>

Habsburška Monarhija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 8. 9. 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=24000>

projekt FRANKOSTRUKCIJA: Istraživanje i rekonstruiranje književnopovijesnoga i kulturnoga kruga Alpe – Jadran u ranom novom vijeku u kontekstu djelovanja plemićkih

obitelji Frankopana (voditeljica doc. dr. sc. Saša Potočnjak),
(http://frankopani.uniri.hr/?page_id=42 , pristupljeno 20. rujna 2021)

C.

Rodopis Tržačke grane Frankopana.

Bartol († 1461.), sin Mikule Frankopana i Dore, kćeri kralja bosanskoga (Tvrтка)¹

žena: *Jelža*.²

<i>Leonhard</i> . ³	<i>Ivan (Anž)</i> knez Brinjski ⁴ žena: <i>Katarina</i> .	<i>Nikola Tržački</i> († 1523.) ⁵ ž. <i>Eli-</i> <i>zabeta Pethev</i> od <i>Gerše</i> († 1513.).	<i>Jelena</i> ⁶ ž. 1. (1507) bar. <i>Jurja Turna</i> , ž. 2. (1520.) <i>Gaš-</i> <i>para Herbsta</i> .
--------------------------------	--	--	--

<i>Vuk</i> († 1546.) ž. <i>Katarina Bočkaj</i> , udova <i>Mihaela Imrefia</i> .	<i>Brinjski</i> ⁷	<i>Krsto</i> († 1530.) ž. <i>Margareta</i> . ⁸	<i>Tr-</i> <i>žački</i> , <i>Katarina</i> ⁹ , ž. <i>Bernar-</i> <i>dina Manasesa</i> , kap. u <i>Postojni</i> .
---	------------------------------	--	--

<i>Elizabeta</i> žena: 1. <i>Ivana Alapića</i> 2. bar. <i>Josipa Dornberga</i> .	<i>Nikola Tržački</i> († 1575.) ž. <i>Dora Blagaj</i> , udova <i>Leonarda Grubera</i> .
--	---

<i>Stjepan</i> . ž. <i>Uršula</i> ž. <i>Ladisl</i> <i>de Reva</i> .	<i>Gašpar</i> († 1589.) ž. <i>Katarina Len-</i> <i>kovićeva</i> .	<i>Klara</i> žena: 1. <i>Ladislava Kerečena</i> , 2. <i>Mihaela Bakića</i> .
---	---	--

<i>Juraj</i> , žena: <i>Margareta</i> <i>Schweinpöck</i> .	<i>Nikola ban</i> († 1647.) zaručnica <i>Ana Marija</i> <i>Erdedi</i> .	<i>Vuk Krsto</i> , († 1652.), žene: 1. <i>Barbara Berislavić</i> , 2. <i>Urša Inkofer</i> , 3. <i>Dora</i> udova <i>Paradeiser</i> , rođjena <i>Haller de Haller-</i> <i>stein</i> .
--	---	---

Orfeo (?)

1. <i>Gašpar</i> († 1653.) ž. <i>Eva Forgach</i> .	2. <i>Juraj</i> († 1661.) ž. <i>Sofia Forgach</i> .	2. <i>Katarina</i> , († 1673.) ž. <i>Petra</i> <i>Zrinskoga</i> .	3. <i>Franjo Krsto</i> († 1671.), žena: <i>Julija de Naro</i> .
--	---	--	--

<i>Nikola</i> , († kao dječarac)	<i>Marija Julijana</i> , žena grofa <i>Ferd.</i> <i>Ernsta Trauna</i> .
-------------------------------------	---

Slika br. 2: Rodopis tržačke grane Frankopana, preuzeto iz: Lopašić, Radoslav, *Spomenici Tržačkih Frankopana* u: *Starine*, Knj. 42 (1892.), JAZU, Zagreb, 1892., str. 330.